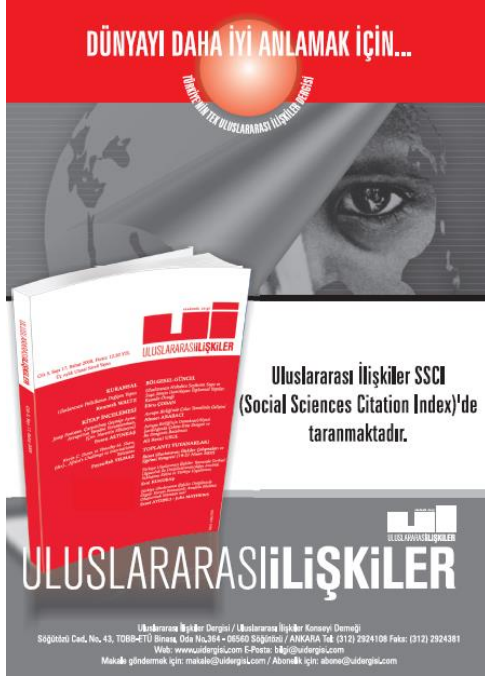

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com.tr

Web: www.uidergisi.com.tr

***Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Dış İlişkilerinin
Analizi: Merkez-Çevre Etkileşimini
Yeniden Düşünmek***

Birgül DEMİRTAŞ*

* Prof. Dr., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü,
TOBB ETÜ

Bu makaleye atıf için: Demirtaş, Birgül, “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Dış İlişkilerinin Analizi: Merkez-Çevre Etkileşimini Yeniden Düşünmek”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 13, Sayı 52, 2016, s. 151-173.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği’ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*’de yayımlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Dış İlişkilerinin Analizi: Merkez-Çevre Etkileşimini Yeniden Düşünmek

Birgül DEMİRTAŞ

Prof. Dr., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İİBE, TOBB ETÜ, Ankara.

E-posta: birgul_demirtas@hotmail.com

ÖZET

Brezilya’dan Çin’e, Kanada’dan İran’a kadar uzanan coğrafyada yerel yönetimler giderek artan ölçüde uluslararası ilişkiler faaliyeti gerçekleştirmelerine rağmen, bu gelişme, anaakım Uluslararası İlişkiler literatürü tarafından büyük ölçüde ihmal edilmektedir. Bu makalenin temel amacı, Türkiye’deki yerel diplomasi pratiklerini kavramsal çerçeveden ve küresel örneklerle kıyaslayarak analiz etmektir. Yerelin küreseldeki faaliyetlerinin temel amaçları, kullanılan söylemler ve merkez-çevre ilişkisi ele alınan başlıca konulardır. Makale, üç konuda Türk yerel yönetimlerinin dış ilişkileri ile Batılı örneklerin farklılığını ortaya koymaktadır. İlki, Türk yerel yönetimlerinin dış ilişkilerinde kültürel unsurların yoğunluğu; ikincisi yerel birimlerin, merkezi yönetimin söylem ve pratiklerini tekrar üretmeleri; üçüncüsü de barış konusundaki inisiyatiflerinin azlığıdır.

Keywords: Yerel Diplomasi, Paradiplomasi, Merkez-Çevre İlişkisi, Türk Dış Politikası, Söylem Analizi.

Analyzing External Relations of Turkish Local Administrations: Rethinking the Interaction Between Core and Periphery

ABSTRACT

Despite the fact that external relations of local administrations have been increasing all over the world ranging from Brazil to China and from Canada to Iran, mainstream International Relations literature has so far neglected to include these relations to its analyses. The basic aim of this article is to shed light on discourses and external practices of Turkey’s local administrations from a theoretical perspective and by comparing them with international case studies. This paper, aiming to examine foreign relations of local administrations and the interaction between center and periphery, argues that external relations of Turkish municipalities differ from the Western city diplomacy practices in three ways: First, the cultural element is dominant in the Turkish cases. Second, they reproduce the discourses and practices of the center; and third, there is no emphasis on peace initiatives.

Anahtar Kelimeler: Local Diplomacy, Paradiplomacy, Center-Periphery Relations, Turkish Foreign Policy, Discourse Analysis.

Giriş*

“Görülmeyen goril”, psikoloji disiplininin ilginç deneylerinden biridir. Bu deneyde, katılımcılardan üçü beyaz, üçü siyah kıyafet giymiş iki grubu birbirleriyle basketbol oynarken izlemeleri ve beyaz kıyafetli grubun kaç kez paslaştığını saymaları istenir. Denekler, paslaşmaları saymaya odaklanmışken, ortama goril kıyafeti giymiş birisi gelir ve kısa bir süre ekranda kalır. Deney bitince, katılımcılara gorili fark edip fark etmedikleri sorulur. Harvard Üniversitesi’nde iki psikolog tarafından gerçekleştirilen ve katılımcıların yarısının gorili fark etmedikleri yanıtını verdikleri bu deney, algılamalar ve gerçeklik arasındaki farkı göstermesi açısından önemlidir. Deneyin sonucunda şu sonuçlara varılır: İnsanın sezgileri yanıltıcı olabilir. Etrafımızda olan biten pek çok şeyi aslında o anda başka bir şeye odaklandığımız için kaçırıyoruz.¹ Başka bir deyişle dikkatimizi vermediğimiz için zaman zaman geçici bir körlük yaşayabiliyoruz.²

Yerel yönetimlerin küresel siyasette giderek artan etkileri de deneydeki goril örneğine benzetilebilir. Doğudan batıya, kuzeyden güneye tüm bölgelerde yerel yönetimler giderek artan ölçüde uluslararası ilişkiler faaliyeti gerçekleştirmelerine ve küresel çapta roller oynamaya çalışmalarına rağmen, ana akım Uluslararası İlişkiler literatürü tarafından büyük ölçüde ihmal edilmektedir. Üstelik dünya tarihinde ilk kez 2007’den beri kentlerde yaşayan insanların sayısı, kırsalda yaşayanların sayısını geçmiştir. Birleşmiş Milletler’in (BM) 2014 yılı istatistiklerine göre de dünya nüfusunun yüzde 54’ü kentlerde yaşamaktadır. Kentleşme eğiliminin gelecekte daha da artması beklenmekte ve 2050’de dünya nüfusunun yaklaşık üçte ikisinin kentlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir.³ Dolayısıyla kentler, giderek daha fazla sayıda insana ev sahipliği yapmaya, bu bağlamda ulusal ve küresel düzeyde politikaları daha fazla etkilemeye başlamıştır.

Buna rağmen, alana damgasını vuran başlıca kitaplar henüz yerelin uluslararası aktör haline gelmesini kapsamlı olarak ele almamışlardır. Her ne kadar, özellikle 1990’lardan itibaren uluslararası ilişkiler literatürü artan şekilde devlet dışı aktörlere odaklanıyor ve bu kapsamda uluslararası örgütler, çokuluslu şirketler ve sivil toplum kuruluşları (STK’lar) küresel siyasetin yükselen yıldızları olarak görülüyorsa da, kamusal idarenin parçası olan belediyeler ile diğer yerel yönetim kurumlarının hem merkez hükümetin dış politikasına nasıl katkı yaptıkları, hem de kendi dış ilişkiler faaliyetlerinin nasıl açıklanması ve anlamlandırılması gerektiği konusu yeterince dikkate alınmamıştır. Bu gelişmede bir yandan küreselleşme, diğer yandan bölgeselleşme dalgaları ile demokratikleşme dinamikleri ve ulusaltı birimlerin kendilerine yeni bir küresel siyasi ve ekonomik vizyon sağlamaya başlamaları etkili oldu ve konu yavaş da olsa akademik yazına yansımaya başladı.

2000’lerden itibaren Türkiye’deki yerel yönetimler de bu eğilimden etkilenmeye başladı. Her ne kadar Türkiye’deki yasal yapı, yerel yönetimleri dış ilişkiler bağlamında sınırlandırıyor olsa da yerel

* Önerileri, yorumları ve eleştirileriyle bu çalışmaya büyük katkı sağlayan Prof. Dr. Zuhal Yeşilyurt Gündüz’e, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kutlay’a, hakemlere ve dergi editörlerine teşekkür ederim. Ayrıca, kaynak araştırması sırasındaki katkılarından dolayı Latife Sümeyye Uslu’ya müteşekkirim.

1 Christopher Chabris ve Daniel Simons, *The Invisible Gorilla, How Our Intuitions Deceive Us*, New York, Crown, 2010. Deneyle ilgili görsel bilgi için bkz. http://www.theinvisiblegorilla.com/gorilla_experiment.html (Erişim Tarihi 20 Mart 2016). Bu çalışmayı kent diplomasisi açısından yorumlayan bir çalışma için bkz. Michele Acuto, *Global Cities, Governance and Diplomacy, The Urban Link*, Londra, Routledge, 2013, s.1.

2 Psikoloji literatüründe bu kavram “inattentive blindness” olarak geçmektedir. Bkz. Trafton Drew, Melissa L.H.Vo, Jeremy M. Wolfe, “The Invisible Gorilla Strikes Again: Sustained Inattentive Blindness in Expert Observers”, *Psychological Science*, Cilt 24, No.9, 2013, s.1848-1853.

3 *World Urbanization Prospects, 2014 Revision, Highlights*, UN, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, <https://esa.un.org/unpd/wup/Publications/Files/WUP2014-Highlights.pdf> (Erişim Tarihi 6 Ekim 2016).

yönetimler son yıllarda faaliyetlerini arttırmayı başarmışlardır. Ne var ki, bu faaliyetler birkaç istisnai ve sınırlı çalışma dışında Türk Uluslararası İlişkiler yazını tarafından ihmal edilmiştir. Bu kapsamda Gültekin Punsman’ın “City Diplomacy and İstanbul” başlıklı çalışması İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin faaliyetlerine odaklanırken,⁴ Eda Kuşku-Sönmez’in “Regional Cooperation in the Black Sea Basin: What Role for City Diplomacy?” makalesi, Karadeniz kentlerinin işbirliği girişimlerini mercek altına almakta ve Türkiye’den sadece o bölgedeki kentlerin faaliyetlerini incelemektedir.⁵ Türkiye’de yerel diplomasi alanındaki en kapsamlı çalışma, Murat Daoudov’un *Yerel Dış Politikanın Temelleri* başlıklı çalışmasıdır.⁶ Söz konusu çalışma konuyla ilgili hem kavramsal literatürü irdelemekte, hem de Türk yerel yönetimlerinin dış ilişkilerini küresel örnekleriyle değerlendirmektedir. Fakat bu çalışmanın da sadece Marmara Belediyeler Birliği’nin çalışmalarına odaklanması, saha çalışması yapmamış olması ve uluslararası ilişkiler çalışması olmaması gibi sınırlılıkları vardır.

Elinizdeki makalenin temel amacı, literatürdeki bu boşluğu doldurmaya katkı sağlamaktır. Çalışma özellikle sosyo-ekonomik göstergeler açısından üst seviyede yer alan ve göçmen sayısının fazla olduğu illere odaklanmıştır. TÜİK 2001 İl Bazında Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) verilerine göre her bölgede en üst sırada yer alan iller olan İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun, Malatya, Gaziantep ve Adana özellikle incelenmiştir. TÜİK’in daha sonraki yıllarda İl Bazında GSYH çalışması yapmaması nedeniyle daha güncel verileri sunması dolayısıyla “2013 Verileriyle Türkiye’de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması”ndan da faydalanılarak, araştırmanın kapsamına Trabzon ve Antalya da eklenmiştir.⁷ Ayrıca yüksek oranda göçmen nüfus barındırmaları nedeniyle Edirne, Bursa, Kırklareli, Tekirdağ, Sakarya ve Kocaeli de çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Çalışma kapsamında Türkiye Belediyeler Birliği, Marmara Belediyeler Birliği ile Ankara, İstanbul, Bursa, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Sakarya ve Kocaeli’nde büyükşehir ve il belediyelerinin 38 dış ilişkiler birimi yetkilisiyle yüz yüze yarı-yapılandırılmış mülakatlar yapılmış, altı ildeki dış ilişkiler birimlerine ise elektronik ortamda anket soruları ile ulaşılmıştır.⁸ Bunun yanında, Dışişleri Bakanlığı’nda hâlihazırda görev yapanların yanı sıra emekli diplomatlarla da yerelin dış ilişkiler faaliyetlerinin merkezdeki algılamalarının anlaşılabilmesi için görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AKP) konuyla ilgili bazı yetkilileriyle de mülakatlar yapılmıştır.

Makalenin başlıca araştırma soruları şunlardır: Türkiye’de yerel yönetimlerin dış ilişkiler faaliyetlerinin temel amaçları nelerdir? Belediye yönetimleri uluslararası ilişkiler çabalarıyla hangi hedeflere ulaşmaya çalışmaktadır? Merkezin dış politikası ve yerelin dış ilişkiler faaliyetleri arasındaki etkileşim nasıl gerçekleşmektedir? Yerel yönetimler, merkezin dış politikasından ne derece etkilenmektedir? Dünyadaki diğer kentlerle kıyaslandığında, Türk kentlerinin diplomasisi nasıl değerlendirilebilir?

Makalede, ilk önce yerelin dış ilişkileriyle ilgili kavramsallaştırmalar ele alınacaktır. Daha sonra, kent diplomasisiyle ilgili küresel duruma bakılacak ve konuyla ilgili eğilimler anlaşılacaktır.

4 Burcu Gültekin Punsman, “City Diplomacy and İstanbul”, *Turkish Review*, 1 Ağustos 2013, http://www.turkishreview.org/reports/city-diplomacy-and-istanbul_540566 (Erişim Tarihi 15 Ocak 2016).

5 Eda Kuşku-Sönmez, “Regional Cooperation in the Black Sea Basin: What Role for City Diplomacy?”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Cilt 14, No.4, 2014, s.489-507.

6 Murat Daoudov, *Yerel Dış Politikanın Temelleri*, İstanbul, Marmara Belediyeler Birliği, 2013.

7 Erhan Gül ve Bora Çevik, 2013 *Verileriyle Türkiye’de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması*, https://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/ar_07_2015.pdf (Erişim Tarihi 1 Şubat 2016).

8 Malatya Büyükşehir Belediyesi’ne elektronik ortamda mülakat soruları iletilmiş, ancak gelen yanıtta “bilgi güvenliği” sebebiyle soruların yanıtlanamayacağı ifade edilmiştir. Bu durum, “yerelin güvenikleştirmesi”ne iyi bir örnektir. Malatya Büyükşehir Belediyesi, E-posta yanıtı, 2 Mart 2016.

Farklı coğrafyalardaki kentlerin hangi amaçlarla küresel siyasette kendilerini göstermeye çalıştıkları analiz edilecektir. Takip eden bölümde, yerel yönetimlerin oluşturdukları küresel örgütler analiz edilecektir. Daha sonra, Türkiye'deki yerel yönetimlerin dış ilişkilere yaklaşımları tartışılacaktır.

Yerelin Küresel Bağlantılarını Anlamak: Kavramsal Bir Analiz

Rosenau, 21. yüzyılda küresel siyaseti ele aldığı makalesinde devletlerin hâkim rollerini kaybettiklerini ve de küresel yönetişimin giderek daha fazla parçalanmakta olduğunu vurgular.⁹ Özellikle iki eğilimin bu bağlamda kendini gösterdiğini ifade eder: İlki, ulusötesi yönetişimdir (*transnational governance*). Örneğin ulusların sınırını aşan STK'lar bu bağlamda ele alınabilir. İkinci eğilim ise ulusaltı yönetişimdir (*subnational governance*). Bu da kentlerin ve mikro bölgelerin giderek daha fazla uluslararası ilişkiler konusunda aktif olmaya başlamalarını kapsıyordu. Öyle ki Rosenau'ya göre, "Kentlerin ve mikrobölgelerin yirmibirinci yüzyılın dünya politikasında önemli merkezi mekanizmalar olabileceği" açıktı.¹⁰ Böylece, disiplinin duayenleri de 1990'lara geldiğinde küresel siyasetin "görülme-yan göril"ini analiz etmeye başlamıştı.

Literatürde bugüne kadar yerel idarelerin dünyayla ilişkilerini anlamak için farklı kavramlar kullanılmıştır. En çok kullanılan kavramlar paradiplomasi, ulus-altı dış politika, yerel dış politika, belediyelerin dış politikası, kent diplomasisi ve mikrobölgesellik kavramlarıdır.

Paradiplomasi kavramı, paralel diplomasi kavramının kısaltması olarak kullanılmaktadır. Kavram, yerelin merkezin dış ilişkilerine paralel bir seyir izlediği varsayımından hareket ederek; yerelin, merkezin dış politikasını kendi araçlarını kullanarak takip ettiğini varsayar.¹¹ Bir benzetme yapmak gerekirse, merkezin ve yerelin uluslararası ilişkileri paralel yolda ilerleyen iki araç gibidir. Ulaşılabilecek menzile her hâlükârda aynıdır.

Ulus-altı dış politika (*sub-national foreign policy*) ve yerel dış politika (*local foreign policy*) kavramları ise, merkezi yönetimin altında kalan tüm birimlerin dış ilişkilerini kapsamaktadır.¹² Belediyelerin dış politikası (*municipal foreign policy*) ise, yerel yönetimlerin özellikle belediye düzeyinde dış dünyayla ilişkilerini içermektedir.¹³

Kent diplomasisi (*city diplomacy*) kavramı ise kentlerin küresel siyasette kendilerini temsil etmek ve çıkarlarını gerçekleştirmek için uygulanan politikaya verilen isimdir.¹⁴ Aslında kentler diplomasisi dünya tarihinde oldukça eskidir. Hatta Vestfalya öncesi dönemde dünya tarihi uzun yüzyıllar boyunca kentlerin tarihi olmuştur. Antik Yunan dönemi bu durumun en iyi örneklerinden biridir.

Bu bölümde ele alınması gereken diğer kavram da, "dünya kenti" kavramıdır. Friedmann'ın geliştirdiği "dünya kenti hipotezi", Immanuel Wallerstein'in dünya sistemleri teorisinden ilham alan ve

9 James N. Rosenau, "Governance in the Twenty-First Century", *Global Governance*, Cilt 1, No.1, 1995, s.13-43.

10 Ibid, s. 27.

11 İñaki Aguirre, "Making Sense of Paradiplomacy? An Intertextual Enquiry About a Concept in Search of a Definition", Francisco Aldecoa ve Michael Keating (der.), *Paradiplomacy in Action, The Foreign Relations of Subnational Governments*, Londra, Frank Cass, 1999, s.185-209.

12 Samuel Lucas Mcmillan, "Subnational Foreign Policy Actors: How and Why Governors Participate in US Foreign Policy", *Foreign Policy Analysis*, Cilt 4, No.3, 2008, s.232-237.

13 Daoudov, *Yerel Dış Politikanın Temelleri*, s.27-28.

14 Rogier van der Pluijm with Jan Melissen, *City Diplomacy: The Expanding Role of Cities in International Politics*, Clingendael, Netherlands Institute of International Relations, 2007, s.6.

bunu kentlere uyarlayan bir çalışmadır.¹⁵ Kapitalist üretim sisteminin ortaya çıkardığı ilişkiler ağı, bazı kentleri kendisine merkez olarak seçmektedir. Hem çokuluslu şirketlerin yönetim merkezi, hem de üretim ve finansın merkezi olan bu kentler, demografik büyüklükleri ve ulaşımdaki merkezi rolleriyle de dikkati çekmektedir. Wallerstein’in çevre-merkez ayırımına benzer şekilde, Friedmann da kentleri küresel kapitalist sistemde oynadıkları rollere göre, birincil ve ikincil kentler olarak ayırır.¹⁶ Bu ayırma göre Londra, Frankfurt, New York, Tokyo ve Sao Paolo birincil kentlere (*primary cities*) örnek olarak verilirken; Brüksel, Milano, Houston, Sydney, Buenos Aires ve Manila ikincil kentlere (*secondary cities*) misal olabilir.¹⁷

Çağdaş küresel sistem ortaya çıkana kadar, yukarıda açıklandığı gibi küresel sistemin belirleyici unsurları kentler ve bölgeler olmuştur. Dolayısıyla, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşadığımız süreci, yerelin dünya siyasetinde ortaya çıkması olarak değil, yerel yönetimlerin *yeniden* ortaya çıkması olarak adlandırmak daha doğru olacaktır. Bu makalenin argümanı, Türkiye gibi üniter siyasal rejime sahip ve yerel idarelerin dış yetkilerinin yasalarla merkeze bağlandığı sınırlayıcı rejime sahip ülkelerde de yerel yönetimlerin dış ilişkilerinde daha aktif ve pratikte bazı durumlarda daha bağımsız hareket edebildikleridir.

Dünyada Yerel-Küresel Etkileşimi: Amaçlar, Araçlar Süreçler

Ulus-devletlerin küresel siyasete hâkim olmaya başlamasından sonra yerel yönetimler arasında ilişkilerin yoğunlaşması ancak 20. yüzyılın başlarında olmuştur. Yerelin uluslararası alanda da kendini göstermek istemesi, ilk başta, iki temel sebebe dayanıyordu: küreselleşmenin ortaya çıkardığı ekonomik ihtiyaçlar ve yeni savaşları engelleyebilmek. Fakat bu çabalar, iki dünya savaşı nedeniyle önemli kesintilere uğradı ve ardından gelen Soğuk Savaş yerelin dış ilişkilerinin, daha çok siyasal, ekonomik ve ideolojik olarak yakın olan komşu ülkelere yoğunlaşmasına neden olarak, küresel seviyeye ulaşmasını geciktirdi.

Öncelikle merkez-devlet dışı (*non-central state*) aktörlerin¹⁸ dünyayla bağlantı kurabilmelerinde etkili olan yapısal unsurlara dikkat çekilmelidir. İlk olarak, her ülkenin idari yapısı ve yasal çerçevesi, belediyelerin dış ilişkiler bağlamında hangi çerçevede hareket edeceğini belirleyen temel unsurdur.

İkinci bir unsur, tarihtir. Kentin tarihsel altyapısı, dış ilişkilerinde etkili bir faktördür. Üçüncü unsur, coğrafyadır. Kentin coğrafi konumu da önemlidir. Örneğin, Bursa Nilüfer Belediyesi Küba El Cerro Belediyesi ile kardeş şehir ilişkisi kurmuş olsa da, coğrafi olarak çok daha yakın Balkan kentleriyle işbirliği daha yoğun olmaktadır. Bir yanda Küba’yla coğrafi uzaklık ve doğrudan işbirliğinin maliyeti, diğer yanda, Balkanlar’ın yakınlığı ve ulaşımın kolaylığı bu farklılıkta etkili olmaktadır.¹⁹

Dördüncü unsur, kentin demografik yapısıdır. Örneğin bir kentin nüfusunda göçmenler ağırlıklıysa, o kentin uluslararası ilişkilerdeki ağırlığı göçün kaynağı olan ülkeye yönelmektedir. Bir başka unsur, merkezi devletin küresel siyaset anlayışıdır. Altıncı olarak, yerelin maddi imkânları da, dış

15 John Friedmann, “The World City Hypothesis”, *Development and Change*, Cilt 17, 1986, s.69-83; John Friedmann, “Where We Stand: A Decade of World City Research”, Paul L. Knox ve Peter J. Taylor (der.), *World Cities in a World System*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, s.20-47.

16 Friedmann, “The World City Hypothesis”, s.72.

17 Ibid., s.72.

18 “Merkez devlet dışı aktör” kavramı, merkezi devlet dışındaki tüm diğer aktörleri kapsamaktadır. Bu aktörlere, belediyeler gibi yerel kamusal aktörler de dâhildir.

19 Bursa Nilüfer Belediyesi, Dış İlişkiler Birimi yetkilisiyle yapılan mülakat, 27 Ocak 2016.

ilişkilerin hacmi ve yönünü etkilemektedir.²⁰ Yedinci unsur da belediye başkanının dış ilişkilere olan ilgisi ve tecrübesidir.²¹

Yapısal unsurlar incelendikten sonra mercek altına alınması gereken bir başka konu da yerelin “çıkar” algılamalarıdır. Yerelin dünyayla bağlantı kurmasının altında yatan nedenler nelerdir? Belli başlı nedenler; ekonomik, kültürel, barış, insani, temsil, markalaşma olarak özetlenebilir.

Küreselleşen dünyada ulus-devletlere benzer bir şekilde kentler de kendi aralarında ekonomik açıdan rekabet içerisinde. Ekonomi odaklı kent diplomasisi faaliyetlerinin kendi arasında ikiye ayrıldığını söyleyebiliriz. İkincisi, kültürel amaçlı olarak gerçekleştirilen uluslararası ilişkilerdir. Kardeş şehir ilişkileri ya da değişik işbirliği girişimleri bu bağlamda kültürlerin tanıtılabilmesi bağlamında önemlidir. Türkiye belediyelerinin yurtiçinde ve yurtdışında diğer ülkelerle işbirliği halinde gerçekleştirdikleri Ramazan faaliyetleri, ülke günleri ve sergileri kültürel ilişkilere örnek olarak verilebilir. Edirne ve Bursa gibi Balkanlar’dan önemli göçmen barındıran şehirlerin, dış ilişkilerinde bu bölgeye odaklanmaları, işin doğası gereğidir.

Bir diğer önemli çıkar algısı da küresel barışa katkı üzerinde odaklanmaktadır. Gerek çatışmaların öncesinde, gerek çatışma devam ederken, gerekse de çatışma sonrasında kentlerin barışa yapabilecekleri katkılar, özellikle Barış Çalışmaları literatüründe üzerinde durulan unsurlardır. Galtung’a göre kentlerin barış için çalışmak yolunda sahip oldukları üç başlıca motivasyon kaynağı vardır.²² İlki, kentlerin, ulus-devletlerden farklı olarak silahları yoktur. “Elinde çekiç olana dünya çivi gibi gözüktür” sözü, ulus-devletlerin sahip oldukları silahların, dış politikadaki eğilimlerini belirlemede etkili olduğunu öne sürmektedir. Bu anlayışa göre, silahları ve orduları olmayan kentler, dünyaya barış perspektifinden bakmak için daha fazla imkâna sahiptir. İkinci motivasyon kaynağı ise, yerelin ulusaldan “daha az patolojik” olmasıdır.²³ Ulus-devletlerin ürettikleri mitler ve travmalar halkları daha güvenlik odaklı kılarken, yerelin – en azından çoğu zaman – bunlardan uzak olması, kentlerin barış aktörü olma potansiyelini arttırmaktadır. Üçüncü olarak da yerelin varlığını devam ettirebilmesi için barışa ihtiyaç duymasıdır. Başka bir deyişle, hem savaşlardan hem de yapısal şiddetten en fazla zarar görenin yerel olmasıdır. Savaş çıkması durumunda üst düzey siyasiler, sığınaklarda kendilerini koruyabilirken, esas zarar gören yereldeki insanlar olmaktadır. Dolayısıyla, Galtung’un ifadesiyle “Doğayla (çevreyle) barış ve yapısal şiddete (yanlış kalkınma) karşı gerçek barış mücadelesi de somut, yani yerel olmak zorundadır.”²⁴ Ayrıca, ulus-devletlerin, küresel siyasetteki güçlerini abartmaları, ama yerel yönetimlerin bu tip tutumlardan uzak kalmaları; başka bir deyişle, kendilerini “her şeyin üstünde görmemeleri de” barış için sahip oldukları potansiyeli işaret etmesi açısından önemlidir.²⁵ Dünya tarihi, kentlerin barış girişimleriyle ilgili pek çok örnek barındırmaktadır. En önde gelen barış girişimi, Barış İçin Belediye Başkanları (*Mayors for Peace*) adlı uluslararası kuruluştur.²⁶

20 Van der Pluijm with Melissen, *City Diplomacy*, s.16.

21 Örneğin, Marmara Bölgesi’nde bir belediyenin dış ilişkilerle ilgili biriminde yapılan mülakatta, birim yöneticisi, belediye başkanının yabancı bir kolej mezunu olmasının, iki yabancı dil bilmesinin etkisini vurgulamıştır. Başka bir belediyede, belediye başkanının daha önce milletvekilliği yaptığı dönemde TBMM Dış İlişkiler Komisyonu’nda görev yapmış olmasının kent dış ilişkilerini etkilediğini vurgulamıştır. Marmara Bölgesi’ndeki belediyelerde 26 ve 27 Ocak 2016 tarihlerinde yapılan mülakatlar.

22 Johan Galtung, “Cities as Peace Factors/Actors/Workers”, <https://www.transcend.org/files/article111.html>, 22 Ekim 2003, (Erişim Tarihi 1 Mart 2016).

23 Ibid.

24 Ibid.

25 Galtung bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Cities usually do not claim to be ‘über Alles’ in der Welt.” Ibid.

26 <http://www.mayorsforpeace.org/> (Erişim Tarihi 10 Mart 2016).

Belediye yönetimlerinin çatışma öncesinde, çatışma sırasında ya da sonrasında yerel diplomasiyi ön plana çıkartarak barışa katkı vermeleri mümkündür. Gerginliğin ortaya çıktığı durumlarda diyalog ve arabuluculuk vasıtasıyla yerel yönetimler inisiyatif geliştirebilir, ya da hükümetlerin sert güç yöntemlerine başvurmasını protesto edebilirler. 2003’te ABD’nin Irak’a müdahalesiyle ilgili ABD’nin bazı eyaletlerinden çıkan savaş karşıtı kararlar örnek olarak verilebilir. Çatışma sonrası dönemlerde taraflar arası diyalogun tekrar kurulabilmesi için de şehirler katkı sunabilir.²⁷ Aslında dünya tarihi kentlerin irili ufaklı barış odaklı girişimleriyle doludur. Bazen merkezi hükümetlerin desteğiyle bazen ise kendi inisiyatifleriyle ve hükümeti karşılarına almayı göze alarak yerel yönetimler barış için tavırlarını ortaya koyabilmektedirler.

Farklı ülkelerden yerelin barış inisiyatiflerine örnek vermek mümkündür. 1981-1986 arasında Londra’nın belediye başkanlığını yapan İşçi Partisi’nden Ken Livingstone, hem İrlanda Kurtuluş Ordusu’nun (IRA) sivil kolu olan Sinn Fein’in lideri Gerry Adams’la diyalog kurarak hem de Londra’ya nükleersiz bölge ilan ederek muhafazakâr Margaret Thatcher hükümetinin politikalarıyla çatışmıştı.²⁸ Keza Soğuk Savaş döneminde 23 ülkeden 4222 yerel birim kendilerini nükleersiz bölge ilan ederek nükleer silahlara karşı olan tutumlarını vurgulamışlardı.²⁹

Benzer şekilde, Soğuk Savaş döneminde geliştirilen kardeş şehir ilişkileri de barışa katkı sağlamıştır. İlk kardeş şehir ilişkisi İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde 1952’de Fransa ve İngiltere kentleri arasında kuruldu. Keza Fransız ve Alman kentleri arasındaki kardeş şehir ilişkileri de, Bonn ve Paris arasında üst düzeyde başlatılan yakınlaşmayı pekiştiren unsurlar oldu.³⁰

Yerel diplomasinin başka bir unsuru da merkezin resmi olarak tanımadığı ya da arasının çok iyi olmadığı ülkelerle tamamlayıcı ilişki içerisine girmesidir. Bu duruma en iyi örnek, Kanada belediyelerinin Hamas yönetimi altındaki Filistin şehirleriyle kurdukları ilişkidir. Kanada, Hamas yönetimini tanımasa da, yerel birimlerin Filistin kentleriyle işbirliği yapmasını mümkün kılmaktadır. Böylece, merkezin ilişki kur(a)mamasının yarattığı boşluğu kısmen de olsa yerel doldurabilmektedir.³¹ Bu bağlamda bir başka örnek de Lefkoşa Türk belediyesi ile Rum belediyesi arasında 1978’de başlayan ve hala süregelen işbirliğidir. 1978’de ortak kanalizasyon oluşturma amacıyla başlayan işbirliği, 1979’da imzalanan ortak imar planı anlaşmasıyla devam etti. Günümüzde de, Kıbrıs görüşmelerindeki tüm zikzaklara rağmen iki belediye, Haspolat atıksu arıtma tesisinin inşası için birlikte çalışmakta ve şehir master planı çalışmalarını ortaklaşa yürütmektedir.³² Bu da göstermektedir ki, çatışma sonrası dönemlerde merkezi yönetimlerin birbirlerini tanımadıkları ve aralarında gerginlik yaşadıkları durumlarda bile yerel yönetimler “ortak çıkar” algılamalarından dolayı birlikte hareket etme ihtiyacı hissetmektedir.

Belediyelerin dış politikasının, bir başka unsuru da insani yardımdır. Örneğin deprem gibi doğal afet ya da nükleer sızıntı gibi kazalardan sonra sadece merkezi hükümetler değil yerel birimler de yardım götürebilmektedir. Bunlar dışında, aşağıda ele alınacak olan yerelin küresel kurumlarda temsili ile kentlerin marka oluşturma çalışmaları da önemlidir.

27 Van der Pluijm with Melissen, *City Diplomacy*.

28 Acuto, *Global Cities*, s.76-77 ve Haroon Siddique, “Profile: Ken Livingstone”, *The Guardian*, 27 Eylül 2007, <http://www.theguardian.com/politics/2007/sep/27/london.london1> (Erişim Tarihi 5 Mart 2016).

29 Chadwick F. Alger, “The World Relations of Cities: Closing the Gap between Social Science Paradigms and Everyday Human Experience”, *International Studies Quarterly*, Cilt 34, No.4, 1990, s.511.

30 Arnau Gutiérrez-Camps, “Local Efforts and Global Impacts A City-Diplomacy Initiative on Decentralisation”, *Perspectives*, Cilt 21, No.2, 2013, s.51.

31 Van der Pluijm with Melissen, *City Diplomacy*, s.22.

32 Lefkoşa Türk Belediye Başkanı Mehmet Harmancı ve Dış İlişkiler Birimi uzmanları Fatoş Arabacıoğlu Adalı ve Zehra Bayar Zekai ile yapılan mülakat, Lefkoşa, 6 Eylül 2016.

Yerelin küresel ilişkilerini geliştirirken başlıca amaçları incelendikten sonra yerel diplomasinin türlerine de kısaca değinmek gerekir. Literatürde en çok karşılaşılan yerel diplomasi türleri şu şekilde özetlenebilir: 1) “sınır ötesi bölgesel mikrodiplomasi”de sınırdaş olan kentler arası işbirliği söz konusudur; 2) “bölge ötesi mikrodiplomasi”de sınırdaş olmayan kentler arası bağlar ele alınmaktadır; 3) “bölgesel mikrodiplomasi”de bir kentin yakın coğrafyasıyla ilişkilerine yoğunlaşılmaktadır; 4) “küresel paradiplomasi”de yerelin küresel meselelerle ilgili tutumu ve uzak uluslarla etkileşim incelenmektedir; 5) “protodiplomasi”de ise özellikle kültürel yönden farklı halkları barındıran bölgelerin kendi kimliklerini tanıtmak ve kendi uluslarını inşa etmek için oluşturdukları dış ilişkiler ağı ele alınır.³³

Bu noktada, dikkate alınması gereken bir nokta da yerel yönetimlerin, merkezle etkileşimlerinin nasıl gerçekleştiğidir. İlk olarak, işbirliği içindeki ilişkilerden bahsedilebilir. Bu modelde yerel, merkezle tüm dış politika konularında işbirliği yapmaktadır ve onunla paralel bir küresel siyaset izlemektedir. İkinci model ise, çatışma ya da rekabetin olduğu durumdur. Burada, yerel ve merkez arasında çıkar farklılıkları göze çarpmakta ve yerel, merkezin izlediği siyasetten farklı hareket edebilmektedir. Üçüncü modelde ise rekabetçi işbirliğinden bahsedilebilir. Buna göre, genel anlamda işbirliği yapsalar da zaman zaman merkez-çevre arası farklı çıkar algıları ve rekabet gözlemlenebilmektedir.³⁴

Yerel birimlerin küresel çapta ilk örgütlenmesi, 1913’te kurulan Uluslararası Belediye Hareketi (*International Municipal Movement-UBH*) ile olmuştur. UBH’nin misyonunu 2004’ten bu yana Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler (*United Cities and Local Governments-UCLG*) sürdürmektedir. Merkezi Barselona’da olan ve 140 ülkeden 240.000 yerel yönetim ve 175 yerel birliği kapsayan UCLG’nin temel amaçları ekonomik ve siyasi odaklıdır. Bir yandan yerel düzeyde kalkınmayı ve inovasyonu hedeflerken, diğer yandan yerel ve bölgesel birimlerin küresel yönetişimde daha fazla seslerini duyurmalarını ve dünya barışına katkı sağlamayı da amaçlamaktadır.³⁵ 2010-2016 yılları arasında başkanlığını İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş’ın yürüttüğü UCLG’nin Orta Doğu ve Batı Asya bölge teşkilatının merkezi de İstanbul’dadır.³⁶

Türkiye’de Yerelin Bölgesel ve Küresel Ufku

Türkiye son yıllarda artan bir şekilde, yereli temsil eden milletlerarası örgütlerde aktif olmaya çalışmaktadır. UCLG’de Kadir Topbaş’ın önce 2010’da sonra 2013’te başkan seçilebilmesi bu aktif yaklaşımın sonucudur. Topbaş, ayrıca BM Yerel Yönetimler Danışma Kurulu’nun (UNACLA) da başkanlığını yürütmektedir. Hem belediyelerin hem de belediye birliklerinin özellikle 2000’lerden itibaren dünyaya daha fazla açılmaları, özellikle komşu bölgelerdeki belediyeler üzerinde etkili olma çabaları dikkat çekicidir.

2011’de dördüncüsü gerçekleştirilen Büyükelçiler Konferansı’nda dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun katılımıyla gerçekleştirilen törende ülke diplomasisine yaptığı katkılardan dolayı İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Topbaş’a ödül verildi. Büyükelçiler Konferansı sırasında

33 Aguirre, “Making Sense of Paradiplomacy?”, s.185-209.

34 Daoudov, *Yerel Dış Politikanın Temelleri*, s.104-105.

35 <http://www.uclg.org/en/organisation/about> (Erişim Tarihi 15 Şubat 2016).

36 Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği’nin Doğu Akdeniz ve Orta Doğu bölge teşkilatı, 1986’da İstanbul’da kuruldu. Bu kurum, 2004’te UCLG kurulunca, 9 bölgesel kolundan biri olan Orta Doğu ve Batı Asya bölge teşkilatına dönüştürüldü. Bkz.<http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/BilgiHizmetleri/YerelYonetimler/Uluslararasıİlişkiler/Pages/UilaEmmeAnaSayfa.aspx> ve <http://uclg-mewa.org/> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2016).

ilk kez böyle bir ödülün verilmesinin özel bir anlamı vardı, çünkü kentlerin Türk dış politikasına mevcut ve olası katkıları gün yüzüne çıkmaya başlamıştı. Bakan, bu ödülün neden Topbaş’a verildiğini açıklarken İstanbul’un yükselen küresel bir şehir olduğunu ve bu kenti dünya başkenti yapmaya çalıştıklarını vurguladı.³⁷

Bu arada, Davutoğlu’nun *Medeniyetler ve Şehirler* kitabında İstanbul, tarihin akışını etkileyen “eksen şehirler”den biri olarak tanımlanmaktadır.³⁸ Davutoğlu’na göre İstanbul, hem Doğu hem de Batı medeniyetinden etkilenmiştir ve hem kadim birikim hem de modernite ve küreselleşmeyi içinde barındırır.³⁹ AKP döneminde yerel diplomaside İstanbul’a pratikte verilen özel önemin, teorik altyapısını Davutoğlu’nun ilgili eserinde bulmak mümkündür.

2011’de ilk kez Dışişleri Bakanlığı ile bir belediye arasında işbirliği protokolü imzalandı. Dışişleri Bakanlığı’yla İstanbul Büyükşehir Belediyesi İBB arasında imzalanan protokole göre; iki kurum eğitim, İBB’nin dış ilişkileri, İstanbul’daki diplomatik faaliyetler ve yurtdışı tanıtım konularında işbirliği yapacaktı.⁴⁰ Söz konusu Protokol uyarınca, Bakanlığın İBB personeline dış politikayla ilgili konularda eğitim vermesi, ortak toplantılar düzenlenmesi ve İBB ile Bakanlık personeli için karşılıklı staj programları gerçekleştirilmesi öngörülmüştü. Ayrıca “İstanbul’un küresel finans ve turizm merkezi olması konusunda yürütülen çalışmalara” Dışişleri Bakanlığı’nın destek ve danışmanlık vereceği de belirtiliyordu.⁴¹ Protokol’ün imzalanmasının ardından İstanbul Büyükşehir Belediyesi personeline, Dışişleri Bakanlığı’nda Türk dış politikasıyla ilgili 2012, 2015 ve 2016 yıllarında bilgilendirme seminerleri düzenlendi.⁴² Dışişleri Bakanlığı’yla işbirliği protokolünün sadece İstanbul’la imzalanması ve sadece oradan gelen belediye personeline eğitim verilmesi, bu kentin yerel diplomasi açısından Türk dış politika karar alıcıları açısından özel bir öneme haiz olduğunun işaretiydi.⁴³

İstanbul’un yukarıda belirtilen özel konumunun bir diğer sonucu da Avrupalılaştırma sürecinin etkili olduğu dönemlerde oynamaya çalıştığı etkin roldür. İstanbul’un 2010 Avrupa Kültür Başkenti olarak açıklanmasının ardından İstanbul Büyükşehir Belediyesi, “İstanbul Merkezi Brüksel” bürosunu açarak, AB’yle doğrudan temas için önemli bir adım atmıştır. Belediye bu inisiyatifıyla daha çok federal sistemle yönetilen Avrupa ülkelerinin bölgesel temsilciliklerinden alışkın olunan bir uygulamayı örnek almıştır. Merkez’in 2008’deki açılış töreninde Topbaş, İstanbul’un hem “Avrupa’nın bir parçası” hem de “evrensel bir hazine” olduğunu vurgulamıştır.⁴⁴ Böylece İstanbul’un hem bölgeselde hem de küresel de öneminin altı çizilerek, Türk belediyeçiliğinin dış ilişkileri için tarihsel bir adım atılmıştır.

2014 yılına gelindiğinde bakanlığının Antalya’daki temsilciliğinin açılış töreninde, dönemin yeni Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, “Bugünün küresel dünyasında diplomasi, sadece belli bir grup insanın, kapalı kapılar ardında, dar bir çerçevede yürüttüğü bir alan değildir” vurgusunu yaparak, izledikleri “aktif, çok boyutlu ve vizyoner” dış politikanın sadece Dışişleri Bakanlığı tarafından yürütülemeyeceğinin de farkında olduklarını ve Türkiye’nin “bütün şehirlerinin, özellikle de Antalya

37 “Bakan Topbaş’a Onur Ödülü”, <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Haberler/Pages/Haber.aspx?NewsID=19920> (Erişim Tarihi 5 Mart 2016).

38 Ahmet Davutoğlu, *Medeniyetler ve Şehirler*, İstanbul, Küre, 2016, s. 76-79.

39 *Ibid.*, s. 202.

40 “Dışişleri Bakanlığı ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arasında İşbirliği Protokolü”.

41 İşbirliği Protokolü’nün 2. Maddesi, h fıkrası.

42 Dışişleri Bakanlığı, *Diplomasi Akademisi Başkanlığı*, 29 Mart 2016, Elektronik posta yoluyla alınan bilgi.

43 Bu kapsamda, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın, AK Parti kurulmadan önce, 1994-1998 arası dönemde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı yaptığı hatırlanmalıdır.

44 “Büyükşehir ‘İstanbul Merkezi Brüksel’ Bürosu açıldı”, <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Haberler/Pages/Haber.aspx?NewsID=15797> (Erişim Tarihi 20 Ekim 2016).

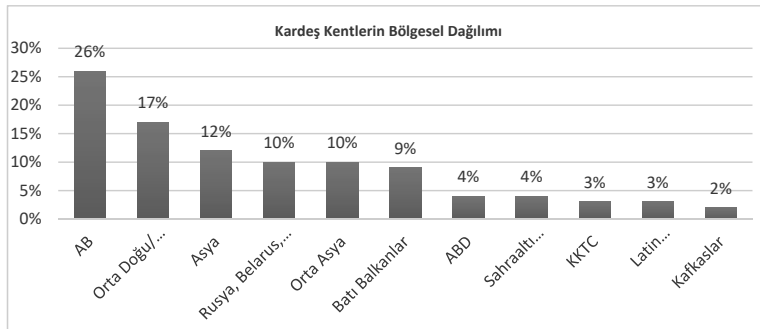
gibi Türkiye'nin dünyaya açılan penceresi olan şehirlerin diplomasiye katkısını ve katılımını arttırmak" istediklerini söylüyordu.⁴⁵

1990'larda Türk dış politikasının dış dinamikler nedeniyle manevra alanının genişlemesi, Türkiye cumhuriyetlerle kardeş şehir ilişkileri geliştirilmesi yoluyla yerel yönetimler üzerinde hissedilmişse de, 2000'ler bu sürecin ciddi anlamda ivme kazandığı dönemdir. Bu çalışma Türkiye'de belediyelerin uluslararası faaliyetlerinin yeni yüzyıla girerken üç nedenden dolayı artmaya ve çeşitlenmeye başladığını savunmaktadır. Birincisi, hem küreselleşmenin etkileri hem de Türkiye'nin AB'yle ilişkilerinin gelişmesi sonucunda belediyelerin proje başvurusu yapma olanaklarının ortaya çıkması; İkincisi, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kendi dış politikasına hizmet etmesi amacıyla yerelin küresel ufkunun açılmasına imkân tanınması; Üçüncüsü de Türkiye'nin artan gayri safi milli hasılasının yerel yönetimlerin bütçeleri üzerindeki olumlu etkisidir.⁴⁶ Çalışmanın bu bölümünde öncelikle, bakanlık ve belediyeler arası etkileşimin çerçevesini oluşturan yasal çerçeve açıklanacak, daha sonra belediyelerin yayınları, belediye başkanlarının söylemleri ve mülakatlardan elde edilen bulgular incelenerek yerelin dış ilişkilerindeki başlıca amaçlar tespit edilecek ve merkez-yerel etkileşimi tartışılacak, ardından da dünyadaki yerel diplomasi örnekleriyle karşılaştırmalar yapılacaktır.

Türkiye'de Yerel Diplomasinin Aktifleşmesi: Fırsatlar ve Sorunlar

Türkiye'de aktif yerel diplomasi kavramını 2000'lerle başlatmak doğru olacaktır. AKP iktidarı öncesi dönemi incelediğimizde sadece üç belediyede dış ilişkilerle ilgili birim mevcuttur,⁴⁷ 2002 sonrası bu sayı 23'e çıkmıştır.⁴⁸ Bugün belediyelerin yaklaşık üçte birinde dış ilişkilerle ilgili daire başkanlığı ya da şube müdürlüğü bulunmaktadır.⁴⁹

Şekil 1. Çalışma Kapsamındaki 15 Kentin Kardeş Kentlerinin Bölgesel Dağılımı

Kaynak: Belediyelerden mülakatlarda, elektronik ortamda ve telefonda alınan verilere göre yazar tarafından hazırlanmıştır.

45 "Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun Dışişleri ve Avrupa Birliği Bakanlıkları Antalya Temsilcilikleri Açılışında Yaptığı Konuşma", 21 Aralık 2014, Antalya", http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-disisleri-ve-avrupa-birligi-bakanliklari-antalya-temsilcilikleri-acilisinda-yaptigi.tr.mfa (Erişim Tarihi 25 Şubat 2016).

46 Keyman ve Koyuncu Lorasdağı'na göre 2000'lerde Türkiye'de kentlerin aktörlüğü o kadar artmıştır ki ulus-devlet temelli modernlik anlayışından kent temelli modernlik anlayışına geçiş yaşanmaktadır: E. Fuat Keyman-Berrin Koyuncu Lorasdağı, *Kentler, Anadolu'nun Dönüşümü, Türkiye'nin Geleceği*, İstanbul, Doğan Kitap, 2010, s.19.

47 Bu belediyeler şunlardır: İstanbul (1984), Bursa (1989) ve Samsun (1998). Bu bilgiye, belediyelerin web sayfaları ve dış ilişkiler birimleriyle elektronik posta iletişimi sayesinde ulaşıldı.

48 2002 sonrası dış ilişkiler birimi kuran belediyeler şunlardır: Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Çanakkale, Edirne, Erzurum, Gaziantep, Isparta, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Manisa, Mersin, Nevşehir, Van ve Yalova. Bu konudaki bilgiye; yüz yüze mülakatlar, telefon ve e-posta iletişimi sayesinde ulaşıldı.

49 Burada kastedilen il merkezlerindeki belediyelerdir. Bu istatistiki veriye belediyelerin web sayfalarından ve telefonla yapılan mülakatlardan ulaşılmıştır.

Küreselleşmenin sunduğu imkânlar ile ulaşım ve iletişim olanaklarının artması, ekonomik fırsatların çoğalması yerel yönetimlere küresel bağlantılar kurma imkânları sunmuştur. Bunun yanında, 1999’da Türkiye’nin AB’ye aday ülke ilan edilmesi ve 2005’te tam üyelik müzakerelerinin başlamasıyla, belediyeler de AB fonlarından yararlanma imkânına sahip olmuşlardır. Bu satırların kaleme alındığı Kasım 2016 tarihine kadar 74 Büyükşehir ve il belediyesi AB projelerine dâhil olmuştur.⁵⁰ Türkiye’deki il belediyelerinin yüzde 91’inin AB projelerine koordinatör ya da ortak olarak katılmış olması, yerelde AB’nin önemli bir ortak olduğuna işaret etmektedir. Nitekim çalışma kapsamındaki belediyelerin kardeş şehir ilişkilerinde en yüksek oranı Şekil 1’de de gösterildiği üzere AB ülkeleri almaktadır.⁵¹

AKP’nin politikalarının, yerelin dış ilişkilerindeki rolü de kayda değerdir. Çok boyutlu bir dış politika yaklaşımı ile hükümet 2000’li yıllarda Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü gibi farklı kurumsal yapılanmalar geliştirmesiyle dikkat çekmiştir. Bu çerçevede bu makalenin argümanlarından biri, belediyelerin 2000’lerde artan yurtdışı faaliyetlerinin en temel nedenlerinden birinin, dış politikayı Dışişleri Bakanlığı’nın tekelinden çıkarmayı amaçlayan AKP politikaları olduğu savıdır.⁵² Bu bağlantının anlaşılabilmesi için öncelikle bu konuda yapılan bazı yasal düzenlemelere bakmak gerekir.

Türkiye Belediyeler Birliği (TBB), 1945’de bir dernek olarak kurulmuş, 2005’de ise yeni bir yasayla belediyeleri ulusal ve uluslararası düzlemde temsil etme yetkisine sahip mahalli idare birliği olarak yeniden düzenlenmiştir.⁵³ Bunun ardından TBB Dış İlişkiler Müdürlüğü oluşturularak, belediyelere uluslararası ilişkiler faaliyetleriyle ilgili öncülük ve rehberlik edilmeye başlanmıştır. Ayrıca TBB; UCLG MEWA, Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (*Council of European Municipalities and Regions - CEMR*) ve Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi’nde temsil edilmeye başlanmıştır. Bir diğer yasal değişiklik 2005 tarihli yeni Belediye Kanunu’dur.⁵⁴ Kanunun 74. maddesine göre, belediyelerin uluslararası kuruluşlara üye olması ve kardeş şehir ilişkisi kurabilmesi için Belediye Meclisi’nin karar alması ve ardından izin için İçişleri Bakanlığı’na başvurması gerekmektedir. İçişleri Bakanlığı da Dışişleri Bakanlığı’na görüş sormakta, bu kurumlardan olumlu yanıt geldiği takdirde ilgili belediye söz konusu girişimi yürürlüğe koyabilmektedir. Böylece 1930 tarihli Belediye Kanunu’nun⁵⁵ değişmesiyle belediyelere, her ne kadar sınırlayıcı bir tutum içerse de, dış ilişkiler konusunda bir perspektif sunulmuştur.

Bunun yanında, Dışişleri Bakanlığı’nın 2010 tarihli yeni teşkilat kanunuyla yurtçinde “dış ilişkilerin yürütülmesi açısından önem ve gereklilik taşıyan” şehirlerde, toplam sayısı beşi geçmemek üzere temsilcilik açılacağı belirtilmiştir.⁵⁶ Ardından 2011’de Dışişleri Bakanlığı Yurtiçi İrtibat Büroları yönetmeliği çıkartılmış ve burada Bakanlığın kentlerdeki temsilciliklerinin fonksiyonları açıklanmıştır.⁵⁷ Üç kategoriye ayrılan görevlerden ilki, yerel birimlere danışmanlık yapılması ve yine

50 AB Bakanlığı’ndan elektronik posta yoluyla alınan bilgi, 3 Kasım 2016.

51 Türkiye genelindeki kentlerde AB ülkelerinin kentleriyle yapılan kardeş şehir işbirliğinin oranı, yüzde 44’tür. “Uluslararası Belediye İşbirlikleri ve Birliğimizin Rolü”, *İller ve Belediyeler Dergisi*, No 776, Aralık 201, s.8.

52 AKP dış politikasının kuramsal altyapısında medeniyet tasavvuru ve bunun kentlerle bağlantısı hakkında önemli bir çalışma Davutoğlu’nun kitabıdır: Davutoğlu, *Medeniyetler ve Şehirler*.

53 <http://www.tbb.gov.tr/birligimiz/kurulus-ve-gorev/> (Erişim Tarihi 3 Mart 2016).

54 3 Temmuz 2005’te kabul edilen 5393 sayılı Belediye Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> (Erişim Tarihi 5 Mart 2016).

55 Kanun Numarası 1580.

56 Madde 8, Yurtiçi hizmet birimleri, f/6, <http://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/mevzuat-2013.pdf> (Erişim Tarihi 6 Mart 2016).

57 Dışişleri Bakanlığı Yurtiçi İrtibat Büroları Yönetmeliği, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/10/20111013-5.htm> (Erişim Tarihi 6 Mart 2016).

yereldeki kurumlarla ortak toplantıların düzenlenmesidir. İkincisi, ilgili kentteki yabancı diplomatik temsilciliklerle ilişkilerin yürütülmesi ve yabancı temsilciliklerin yerel makamlarla işbirliğine yardımcı olmak olarak ifade edilmiştir. Üçüncü olarak ise, bu temsilciliklerin bilgilendirme çalışmaları yaparak kamu diplomasisine katkı sağlamaları öngörülmüştür. İstanbul'da zaten 1986'dan itibaren Dışişleri Bakanlığı temsilciliği bulunmaktaydı; 2011'deki düzenlemeyle bu temsilcilik de hukuki açıdan yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca İzmir, Antalya, Edirne ve Gaziantep'te de temsilcilikler açılmıştır.

Uygulama noktasında ise bazı farklılıkların yaşandığı yapılan mülakatlarda ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, ilgili kanuna göre yerel yönetimlerin tüm dış ilişkiler faaliyetleri konusunda Bakanlığa bilgi vermesi gerekirken, bu bilgilendirmenin her zaman yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bunun da pratikte çeşitli sıkıntılara yol açtığı ve bazı diplomatik temsilciliklerin bu durum karşısında bazı kişisel önlemler aldıkları ya da Bakanlığa bildirdikleri anlaşılmaktadır.⁵⁸ Dolayısıyla kâğıt üzerinde getirilen kısıtlamalar, pratikte uygulanmayabilmekte, bu da yerelin dış ilişkiler faaliyetlerinde "başına buyruk" davranmasının örneği olabilmektedir. Aşırı özgüvenle ilgili bir örnek de Marmara Bölgesi'nden bir belediyenin Kosova'nın Obilić Belediyesi'nden adını değiştirmesini istemesidir. Kente adını veren Miloš Obilić'in, Kosova savaşı sırasında Sultan I. Murat'ı öldüren kişi olması bu talebin gerekçesi olarak sunulmuştur.⁵⁹ Bu durum merkezin dış politikasından farklı olarak ortaya konan, ama sonuçta başarılı olamayan bir yerel inisiyatiftir. Ayrıca yerel diplomasinin, karşı tarafın hassasiyetlerinin farkından olmadığını göstermesi açısından da önemlidir.

Türk Yerel Diplomasisi ve Küresel Örneklerin Karşılaştırılması

Dünyadaki yerel-küresel etkileşiminin açıklandığı bölümde belediyelerin dış ilişkilerinde ekonomik, kültürel, barış, insani, temsil ve markalaşma amaçlarını yürüttükleri belirtilmişti. Gerek belediyelerin yayınları gerekse mülakatlar, benzer temel kaygıların Türk belediyelerinde de olduğunu ortaya koymakta, fakat bazı farklılıklara da işaret etmektedir. Türkiye'de ise bu araştırmanın kapsamındaki belediyelerin dış ilişkilerinde ağırlıklı olarak ekonomik/kentsel gelişim, insani yardım ve kültürel diyaloga odaklandıkları gözlenmiştir.

Dış ilişkilerin ekonomik boyutu küreselleşmenin doğal sonuçlarından biridir. Nitekim hem kentlerine dış yatırım çekmek, hem turistler için cazibe merkezi olmak belediyelerin temel hedefleri arasındadır. Gerçekleştirilen AB projeleri de kentsel hizmetlerin iyileşmesine yol açmaktadır. Dünyaya açılmanın getireceği düşünülen ekonomik kazanımların yanı sıra, kentlerin dış ilişkilerinin önemli nedenlerinden birisi de kentleşme konusunda dünyadaki örneklerden faydalanılmasının istenmesidir. Araştırma kapsamındaki belediyelerin önemli bir kısmı, kente yatırım yapmadan önce dünyadaki benzer örneklerin incelendiğini, ancak ondan sonra bir karar verildiğini belirtmiştir. Örneğin Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı İbrahim Karaosmanoğlu, çöp fabrikası kurmaya başlamadan önce dünyadaki örnekleri incelediklerini vurgulamaktadır: "Muhtarlarla Paris'e gittik... Birçok Avrupa ülkesine gittim, en uygun teknolojiyi bulduk. Kararımızı verdik."⁶⁰ Sakarya Serdivan Belediyesi de

58 Bir Dışişleri yetkilisi, görev yaptığı ülkeye yerel yetkililerin zaman zaman haber vermeden ziyaret ettiklerini fark etmesi üzerine her gün THY'den yolcu listesi almaya başladığını belirtmiştir. Ayrıca, belediye yetkililerinin yurtdışı temaslarında, tercüme yapılırken dikkatli olduğunu, çünkü kullandıkları bazı ifadelerin diplomasi geleneklerine uymadığını vurgulamıştır. Emekli bir büyükelçi de habersiz gelen belediye yetkililerini defalarca Merkeze bildirmek durumunda kaldığını, ancak bu durumun devam eden bir sorun olarak kaldığını belirtmiştir. 20 Ocak 2016 ve 7 Mart 2016'da Ankara'da yapılan mülakatlar.

59 Marmara Bölgesi'nde bir büyükşehirin merkez ilçe belediyesinde dış ilişkiler sorumlusuyla yapılan mülakat, 27 Ocak 2016.

60 "AK Parti Meclisi'nde 15 Temmuz İzleri", *Özgür Kocaeli*, 2 Ekim 2016.

kentsel yatırımlardan önce dünyadaki örnekler bakıldığını vurgulamaktadır. Bisiklet yolları, yeni parklar ve pazar yerleri inşa edilmeden önce dünyadaki iyi örneklerin incelendiği ifade edilmektedir. Planetaryum Bilim Merkezi inşa edilmeden önce de ABD ve Avrupa’daki örneklerin incelendiği, ancak belediyenin maddi imkânlarının sınırlı olması nedeniyle bu örneklerin “minimize edilerek” uygulandığı ifade edildi. Mülakat sırasında bir yetkili evrensel örneklerin yerele etkisi konusunda şunu ifade etti: “Burada 1 düşünürken, oraya gidince 100 düşünüyorsunuz.”⁶¹

Kısacası, Türk belediyeleri, 21. yüzyılda hizmet sunarken, küresel örnekleri eskiye kıyasla daha fazla inceleme ihtiyacı hissetmektedir. Hatta zaman zaman küreselle rekabete bile girme azmini taşımaktadır. İstanbul bunun iyi örneklerinden biridir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, kenti “dünyanın en önde gelen metropollerıyla eşdeğer bir cazibe merkezi” haline getirmeyi hedeflemektedir.⁶² Dolayısıyla, Türk yerel yönetimleri giderek artan sayıda ve ölçekte yeni projeleri için dünyayla etkileşim içerisinde olmaya önem vermektedir. Burada, dikkat çekilmesi gereken nokta, Batı’dan öğrenen Türk yerel yönetimlerinin bu birikimi ve tecrübeleri, merkezi yönetimin de yönlendirmesiyle komşu coğrafyalara *ihraç etme* çabası içerisinde olmasıdır. Bir başka deyişle, Batılı yerel yönetimleri rol model olarak alan Türk belediyeleri, “kardeş coğrafya” olarak görülen çoğu Osmanlı bakiyesi yakın coğrafyalar için rol model olmaya çalışmaktadır. Bu konuya daha sonra tekrar değinilecektir.

Ancak burada, Türk dış politikasında ulusal düzeyde Batı’yla ilişkilerde sıkça gözümüze çarpan aşk-nefret ilişkisi, yerel’in Batı’yla etkileşiminde de etkili olabilmektedir. Bir yandan örnek alınan, ulaşılmaya çalışılan Batı, öte yandan özellikle Gezi direniş hareketinin ardından her türlü komplo teorisinin öznesi haline getirilebilmektedir. Başbakanlığı döneminde Erdoğan, “Türkiye’nin güçlü olmaması için elinden geleni yapan emperyal güçler var. Batı asla Türkiye’nin güçlenmesini istemiyor.”⁶³ demiştir. 2015 yılında yaptığı bir konuşmada ise “Avrupa ailesinin bir üyesi olan, bölgesinde güven ve istikrar abidesi olarak yükselen Türkiye, mevcut sorunların çözümünde Birliğe en fazla katkı yapabilecek ülkelerin başında geliyor. Bu sebeple, AB’ye tam üyelik sürecimizi stratejik bir hedef olarak görüyor, kararlı bir şekilde sürdürüyoruz.”⁶⁴ ifadesini kullanmıştır.

Benzer çelişkili Batı kavramsallaştırması, belediye başkanlarının söylemlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Kocaeli Belediye Başkanı Karaosmanoğlu, tam da belediyenin kuracağı çöp fabrikasına başlanmadan, birçok Avrupa ülkesine gidip incelemeler yaptığını belirttiği konuşmada, şu cümleleri kullanabilmektedir: “Taktikleri değiştiren, kahpece düşmanlık yapan bütün Haçlı orduları ile mücadele ediyoruz... Atalarımızın dediği gibi ‘Domuzdan post, gâvurdan dost olmaz.’”⁶⁵ Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Gökçek’e göre de, “Batı Türkiye’den rahatsız. Çünkü Türkiye artık mazlum devletlere el uzatan, onların sömürülmesini engelleyen, yardım eden bir ülke haline geldi. Batılı ülkeler yeni bir gücün doğmasından rahatsızlar.”⁶⁶ Dolayısıyla, bir yandan tarihsel olarak Batı’yla entegre olma hedefini sürdüren, öte yandan sürekli ondan kuşku duyan ulusal karar alıcıların aşk-nefret karışımı söylemleri, yerel aktörler tarafından da tekrarlanmaktadır. Yerel örneklerde de Batı bir yandan öğrenilen, model alınan, rekabet edilen bir coğrafyadır; ama öte yandan güvenilmeyen “öteki”dir, tıpkı ulusal karar alıcıların söylemlerinde olduğu gibi.

61 Sakarya Serdivan Belediyesi Özel Kalem Müdürlüğü’nde yapılan mülakat, 29 Ocak 2016.

62 İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Dış İlişkiler Müdürlüğü, Elektronik posta yazışması, 8 Şubat 2016.

63 “Başbakan: ‘Batı Türkiye’nin Güçlenmesini İstemiyor’”, <http://www.trthaber.com/haber/turkiye/basbakan-bati-turkiyenin-guclenmesini-istemiyor-94476.html>, 21 Temmuz 2013 (Erişim Tarihi 17 Ekim 2016).

64 “Erdoğan: AB Süreci Stratejik Hedef”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/erdogan-ab-sureci-stratejik-hedef>, 9 Mayıs 2015 (Erişim Tarihi 22 Ekim 2016).

65 “AK Parti Meclisi’nde 15 Temmuz İzleri”.

66 “Başkan Gökçek 24 Radyonun Ortak Yayınında”, <http://www.ankara.bel.tr/haberler/baskan-gokcek-23-radyonun-ortak-yayininda/#.WBrXPvmlTIU>, 28 Temmuz 2016 (Erişim Tarihi 10 Ekim 2016).

Dış ilişkilerinin temel unsurları olarak belediyeler, insani amaçları da sıkça dile getirilmektedir. Belediyelerin insani yardım faaliyetleriyle ilgili pek çok örnek mevcuttur. Örneğin, Pakistan'da 2010'da gerçekleşen sel felaketinden sonra Ankara Büyükşehir Belediyesi gıda ve temizlik yardımının yanı sıra, mobil halk ekmek fırını da gönderdi.⁶⁷ Japonya'da 2011'de meydana gelen *tsunami* ve deprem felaketlerinin ardından da İstanbul Büyükşehir Belediyesi, dört kişiden oluşan bir yardım heyetini bölgeye sevk etti.⁶⁸ Ayrıca, Sırbistan ve Bosna Hersek'te 2014'te gerçekleşen sel felaketinin ardından da İstanbul Kartal ve İzmir Buca belediyeleri; gıda, sağlık ve temizlik malzemesi yardımı gönderdi.⁶⁹ Esasen afet hallerinde belediyelerin, merkezi yönetimden daha hızlı davranması, dış ilişkilerindeki pragmatizmin önemli bir göstergesidir. Hatta merkezi yönetimin bürokrasinin hantallığından dolayı belediyelerden yardım istediği ve belediye faaliyetlerini teşvik ettiği anlaşılmaktadır.⁷⁰

Yukarıda açıklanan ekonomik nedenler ve insani yardım faaliyetlerinin yanı sıra Türk yerel yönetimlerinin dış ilişkilerinde kültürel amaçların da sıklıkla vurgulandığı görülmektedir. Özellikle eski Osmanlı coğrafyasına yönelik geliştirilen ilişkilerde kültürel unsurlar önemli bir yer tutmaktadır. Bu coğrafyayla geliştirilen ilişkilerde de ulusal dış politika ve karar alıcıların söylemlerinin nasıl örnek alındığı aşağıda açıklanacaktır.⁷¹

Burada Holsti'nin ifade ettiği ulusal rol kavramsallaştırmalarının⁷² yerel versiyonları mevcuttur. Bir başka deyişle ulusal karar alıcıların kullandıkları rol kavramsallaştırmaları, yerel aktörler tarafından aynı/benzer şekillerde tekrarlanmaktadır. Yerelin merkezin söylemini nasıl yeniden ürettiğiyle ilgili çok sayıda örnek mevcuttur. Davutoğlu'nun *Stratejik Derinlik* kitabında Türkiye'yi coğrafi ve tarihi olarak istisnai bir ülke olarak kavramsallaştırması, bununla kalmayıp daha sonra "merkez bir ülke"⁷³ kavramını ortaya atması, yerelin de kendini benzer şekilde konumlandırmasına yol açmıştır. Nitekim çeşitli belediyelerin yayınlarına ve belediye başkanlarının söylemlerine bakıldığında, inceleme yapılan neredeyse tüm kentlerin kendilerini istisnai olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Örneğin, İzmit Belediye Başkanı Nevzat Tandoğan'a göre "İzmit gerek coğrafi konumu gerekse tarihi ile ülkenin hatta dünyanın en önemli şehirlerinden biri"dir.⁷⁴ Kadir Topbaş'a göreyse İstanbul, "dünyanın merkezi ve tarihin çeyiz sandığı"dir.⁷⁵ Bursa ise "yol gösterici misyon, her zaman öncü kimliğe" sahiptir.⁷⁶ Nitekim Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin Resim 1'de gösterilen reklamı, bu yaklaşımın iyi bir örneğidir.

Bir de sıklıkla "tarihsel başkent" söylemi göze çarpmaktadır. Tarihin herhangi bir döneminde başkentlik yapmış kentlerin yöneticileri, bugünkü dış ilişkilerinin söyleminde bunu hala vurgulamaya

67 "Büyükşehir Belediyesi'nden Pakistan'a Yardım Seferberliği", <https://www.ankara.bel.tr/haberler/bueyuekehir-belediyesinden-pakistana-yardim-seferberlii/> (Erişim tarihi: 7 Ekim 2016).

68 "Büyükşehir Ekibi Tokyo'da", <http://www.ibt.gov.tr/tr-TR/Haberler/Pages/Haber.aspx?NewsID=19232> (Erişim tarihi: 7 Ekim 2016).

69 "CHP Bosna Hersek'e Yardım Tırı Gönderiyor", <http://www.milliyet.com.tr/chp-bosna-hersek-e-yardim-tiri-siyaset-detay/1887274/default.htm> (Erişim tarihi: 7 Ekim 2016).

70 Bir büyükelçiyle yapılan mülakat, Ankara 10 Kasım 2015.

71 AKP dış politikasında kültürün rolüyle ilgili bkz. Mehmet Ali Tuğtan, "Kültürel Değişkenlerin Dış Politikadaki Yeri: İsmail Cem ve Ahmet Davutoğlu", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 13, No.49, 2016, s. 3-24.

72 Kal J. Holsti, "National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy", *International Studies Quarterly*, Cilt 3, No.4, 1970, s.233-309.

73 Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, İstanbul, Küre, 2001, s.563.

74 *İzmit Tarihine Sahip Çıkıyor*, İzmit Belediyesi yayını, s.2.

75 "İstanbul "Kadına Şiddete Dur" Demek İçin Turuncuya Büründü", *İstanbul Bülteni*, Kasım 2015, s.4. Bu söyleme başka örnekler de verilebilir: "Ankara sosyal, kültürel, ekonomik, ticari ve coğrafi konumu açısından geçmişten günümüze tarihe damgasını vuran kentlerden birisidir." Bkz. *Kentler Diplomasisi*, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, s.62.

76 *Bursa'da Zaman*, Bursa Büyükşehir Belediyesi No.16, Ekim 2015, s.16.

devam etmektedir. Bursa ve Edirne bu söylemin sürekli şekilde yeniden üretildiği önemli örneklerdir. Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Altepe’ye göre Bursa hem “tarih başkenti”dir hem de “Türk Dünyası’nın da başkenti” olacaktır.⁷⁷ Edirne Belediye Başkanı Recep Gürkan’a göre ise, “Edirne tarihsel bir başkent ... Emperyal başkenttir. Dünyada başkent çoktur, ama emperyal başkent azdır”.⁷⁸ İzmit’te ise üçüncü yüzyılda Roma İmparatorluğu’nun doğu bölgesine başkentlik yapmış olması, bugün bile belediye için vurgulanacak unsurlardan biri olarak görülmektedir.⁷⁹ Tarihte başkentlik yapmamış şehirler bile, farklı şekillerde de olsa tarihsel “istisnai” önemlerini abartılı ifadelerle tanımlamaktan geri kalmamaktadır. Örneğin Konya “medeniyetlere başkentlik” etmiş bir şehirdir.⁸⁰ Nevşehir ise hem “dünya kenti” hem de “barış merkezi”dir.⁸¹ Kırklareli ise Anadolu’dan Balkanlar’a geçişte tarihsel olarak “stratejik konum” a sahip olmuştur. Üstelik kentin ilk ne zaman kurulduğuna yönelik tarihsel bilgi olmadığı belirtilmesine rağmen, Avrupa’da yerleşik yaşama ilk geçilen yerin Kırklareli olduğu iddia edilebilmektedir.⁸²

Şekil 2. Bursa Büyükşehir Belediyesi Reklamı, *Balkan Günlüğü*, 9 Şubat 2015.

Merkezin söyleminin farklı şekillerde üretilmesinin bir başka örneği de coğrafyalar arası kader birliği vurgusudur. Örneğin Bursa Belediye Başkanı Recep Altepe’nin “Kosova, Türkiye’nin bir parçası” ve Balkanlar ve Türkiye’nin “bütünün parçaları” olduğu söylemi,⁸³ Keçiören’in Saraybosna’daki Başçarşı’yla bir olduğu söylemi, Bilecik Belediye Başkanı’nın Bosna’nın ayrılmaz

77 “Başkan Altepe: Bursa ‘Türk Dünyası’nın da Başkenti Olacak”, <http://www.bursa.bel.tr/baskan-altepe---bursa--turk-dunyasi-nin-da-baskenti-olacak-/haber/22240/> (Erişim tarihi: 31 Ekim 2016).

78 “Tarihi Kentler Birliği Edirne’de Toplandı”, Edirne Belediyesi web sayfası, <http://www.edirne.bel.tr/tarihi-kentler-birligi-edirne-de-toplandi/9991/> (Erişim tarihi 31 Ekim 2016).

79 “İzmit’ten Dünyaya Yayılan Hoşgörü”, *İzmit Tarihine Sahip Çıkıyor*, İzmit Belediyesi, s.6.

80 UCLG MEWA Newsletter, Sonbahar 2015, No.9, s.53.

81 Hülya Alper-Rüya Kebapçıoğlu, “Nevşehir Belediye Başkanı Hasan Ünver İle Röportaj”, *UCLG/MEWA Newsletter*, Kış 2015, s.50.

82 *Kırklareli Kültür Rehberi*.

83 *Balkanlar’da Bursa İzleri*, Bursa Büyükşehir Belediyesi, s.51-52.

bir parça olduğu vurgusu ve “buram buram Türk toprağı” kokuğunu belirtmesi, Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı İbrahim Karaosmanoğlu'nun Balkanlar'la Türkiye'nin bir vücudun organları gibi olduğunu vurgulaması ve o bölgenin derdinin Türkiye'nin derdi olduğunu ifade etmesi Keçiören Belediye Başkanı Mustafa Ak'ın Irak Türkmenlerine seslenirken “Türkiye sizin vatanınızdır. Aynı zamanda Kerkük de bizim vatanımızdır”⁸⁴ demesi, dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2013'te Prizren'i ziyareti sırasında söylediği “Türkiye Kosova'dır, Kosova Türkiye'dir” söyleminden pek de farklı değildir. Keza Davutoğlu'nun Saraybosna'yı “Konya kadar yakın ve tanıdık” ve “İstanbul kadar ruhumda bir parça” olarak tanımlaması ve de ilaveten “Başçarşı, yaşanan her şeye rağmen Kapalıçarşı'nın coşkusu taşıyordu” ifadesi,⁸⁵ yine Davutoğlu'nun şu ifadesiyle açıklanabilir: “Şehirlerinin ruhunu kaybedenler siyasi hâkimiyetlerini sürdürseler bile kalıcı olamazlar; şehirlere ruh verenler ise siyasi hâkimiyetlerini kaybetseler bile o mekânlardaki varlıklarını daimi kılarlar.”⁸⁶ Bir başka deyişle, Davutoğlu'na göre Osmanlı hâkimiyeti Balkan topraklarında sona erse bile kentlerinde Osmanlı ruhu yaşamaktadır.

Öte yandan, İzmit Belediye Başkanı Nevzat Doğan'ın Batı Trakya Milli Kimlik ve Direniş Günündeki “Her zaman kulağımız, gözümüz Yunanistan'da, Balkanlar'da yaşayan soydaşlarımızın üzerinde. Şu an aramızda mesafeler olabilir. Bu mesafeleri bir gün kapatacağız.” söylemi, Keçiören Belediyesi'nin bir yayınında “Biz hiç ayrılmadık Batı Trakyalı kardeşlerimizden” şeklinde ifade edilmektedir.⁸⁷ Yine Keçiören Belediyesi'nin Mağrib bölgesini “Ortak hafızanın birleştirilmeyi bekleyen parçaları” olarak tanımlaması,⁸⁸ Davutoğlu'nun dışişleri bakanlığı döneminde Saraybosna'da yaptığı bir konuşmadaki “Gelecekteki bölgesel ve küresel barış prensibi nedeniyle sadece kendimiz için değil insanlık için de Balkanlar bölgesi, Orta Doğu ve Kafkaslar'la tekrar entegre olacağız” ifadesiyle paraleldir.⁸⁹

Bu arada, Türk dış politikasının Sırbistan-Bosna Hersek, Pakistan-Afganistan, Suriye-İsrail arasındaki arabuluculuk/kolaylaştırıcılık çabalarına benzer bir şekilde yerel aktörler de benzer inisiyatifler üstlenebilmektedir. Bunun en iyi örneklerinden birisi, Arnavutluk'ta Sosyalist Parti ve Demokrat Parti'ye mensup belediye başkanları, 2011 yerel seçimlerinin ardından aralarında sorun yaşamıştır. Bu sorunların çözülmesinde iki partiye mensup belediye başkanları, Marmara Belediyeler Birliği'nin (MBB) aktif katkıları ve Güney Doğu Avrupa Yerel Yönetim Birlikleri Ağı (*Networks of Associations of Local Authorities of South-East Europe-NALAS*) yardımıyla bir araya getirilmiş ve sorunun çözümüne katkı sağlanmıştır.⁹⁰ Benzer şekilde Moldova'da Kişinev Büyükşehir Belediyesi ile Moldova Yerel Yönetimler Kongresi (*Congresul Autorităților Locale din Moldova- CALM*) arasında yaşanan sorunlar üzerine MBB, AB projesi kapsamında iki tarafın yetkililerini de davet ederek, tekrar diyalog kurmalarına yardımcı olmuştur.⁹¹ İlaveten, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin 2006'da düzenlendiği Medeniyetler Buluşması temalı Glokizasyon Konferansı'nda aralarında sorun bulunan

84 *Uluslararası Ramazan Etkinlikleri*, Keçiören Belediyesi, s.92.

85 Davutoğlu, *Medeniyetler ve Şehirler*, s.48.

86 *Ibid.*, s.51.

87 *Uluslararası Ramazan Etkinlikleri*, Keçiören Belediyesi, s.43.

88 *Ibid.*, s. 67.

89 Ahmet Davutoğlu'nun “Osmanlı Mirası ve Günümüzde Balkanlar'daki Müslüman Topluluklar” başlıklı konferansta yaptığı açılış konuşması, http://www.ius.edu.ba/dzsusko/Davutoglu_transcript_dzs.doc (Erişim Tarihi 1 Ekim 2010). AKP'nin Balkanlar politikasıyla ilgili olarak bkz. Birgül Demirtaş, “Turkish Foreign Policy toward the Balkan Neighborhood: A Europeanized Foreign Policy in a De-europeanized National Context?”, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 17, No.2, 2015, s.123-140.

90 Daoudov, *Yerel Dış Politikanın Temelleri*, s.43.

91 *Ibid.*, s.43-44.

ülkelerin yerel yöneticilerini davet etmesi ve böylece aralarında diyalog kurulmasına yardımcı olmaya çalışması önemlidir.⁹²

Bu arada, Avrupalılaşma sürecinin Türk dış politikası üzerindeki etkilerine paralel bir şekilde bu sürecin yerelin dış ilişkilerine de nüfuz ettiği de görülmektedir. Bu çerçevede, özellikle Hollanda ve İsveç belediye birlikleriyle yapılan işbirlikleri, sadece Türkiye’deki kentlerin altyapısına katkı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda belediyeçilik konusunda nasıl rol model olunabileceğini de göstermiştir. Örneğin, AB’yle entegrasyon sürecinde Avrupa belediyeleri ve belediye birlikleri farklı konularda kendi modellerini Türkiye belediyelerine transfer etmeye çalışmışlar, Türkiye belediyeleri ve belediye birlikleri de, bu süreçte öğrendiklerini özellikle yakın coğrafyalarda uygulamaya çalışmışlardır. Bunun en belirgin örneklerinden birisi, rejim değişikliğinin ardından Tunus’ta yaşanmıştır. Dönemin Başbakanı Erdoğan’ın, 6 Haziran 2013’te Tunus’a yaptığı ziyarete Türkiye’den 27 belediye başkanı katılmıştır. Ziyaret sırasında Türkiye’deki belediyelerle Tunus kentleri arasında toplu kardeş kent protokollerinin imzalanması, merkezin etkili olmaya çalıştığı coğrafyalarda yerel yönetimlerin merkezin teşviği ile nasıl bir fonksiyon üstlendiğini göstermesi açısından önemlidir.⁹³ Bu kapsamda bir belediyede Dış İlişkiler Birimi Müdürü olarak çalışan kişinin şu ifadesi önemlidir: “Türkiye’de yerel yönetimler, Avrupa’dan öğrendiklerini çevre ülkelere yaymaya çalışıyor. Diğer ülkeler gibi kendi modellerini transfer etmeye çalışıyorlar. Türkiye belediyeçiliğinde, kendi bölgesinde benzer bir rol üstlenme misyonu var. Hükümet de belediyeleri bu şekilde yönlendiriyor.”⁹⁴ Benzer bir yorum, Türkiye Belediyeler Birliği tarafından da ifade edilmektedir:

Bugüne kadar özellikle Avrupa Birliği üyesi ülkelerin belediyeleriyle yürütülen işbirliklerinden elde ettiğimiz deneyimlerden edindiğimiz tecrübelerin artık *ortak bir tarih ve kültür birliğine* sahip olduğumuz komşu ülkelerle, gelişmekte olan Orta Asya, Orta Doğu ve Afrika bölgelerinde yer alan ülkelerin yerel yönetimleriyle paylaşmanın zamanının geldiğini düşünüyoruz. Bu nedenle önümüzdeki dönemde söz konusu coğrafyada daha fazla çalışma yürüterek belediyeler arası işbirliklerinin geliştirilmesi yönünde bize daha çok *sorumluluk* düşüğünü görüyoruz.⁹⁵

Bu arada, merkezi yönetimin kırmızıçizgilerinin belediyeler tarafından hassasiyetle takip edildiği ve yerel ortaklarıyla ilişkilerde bu konularda hassasiyetlerini ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Örneğin Bulgaristan’da Yanbolu ve Hasköy belediye meclisleri geçtiğimiz yıllarda Ermeni meselesiyle ilgili tasarı kabul etmeye niyetlendiklerinde, yerel basını yakından takip eden Edirne Belediyesi AB ve Uluslararası İlişkiler Birimi yetkilileri yerel yönetimleri uyarılmışlar ve sonuç almışlardır.⁹⁶ Bu örnek, ulusal dış politikanın hassas noktalarının yereldeki takibinin belediyeler tarafından yapıldığına iyi bir örnektir.

Öte yandan, her ne kadar belediyeler dış ilişkilerinde ulusal dış politikanın paralelinde bir çizgi izliyor olsa da bazı tamamlayıcı çabalar da istisnai olarak mevcuttur. Bunlardan biri, Bosna Hersek’te Sırp Cumhuriyeti (*Republika Srpska*) içinde bulunan ve nüfusunun çoğunluğunu Sırpların

92 Bu konferans sayesinde Sırbistan-Bosna Hersek, Rusya-Gürcistan, Kıbrıs Rum-Türk belediye başkanlarının bir araya getirilmesi önemlidir. Ankara Büyükşehir Belediyesi Dış İlişkiler Dairesi’nde yapılan mülakat, 14 Ocak 2016.

93 “Türkiye-Tunus Belediyeleri Kardeş Kent Protokolü Tunus’ta İmzalandı”, *İller ve Belediyeler Dergisi*, Mayıs-Haziran 2013, No.781-782, s.4.

94 İç Anadolu’da bir merkez ilçe belediyesinde yapılan mülakat, 13 Ocak 2016.

95 “Kardeş Şehirler”, *İller ve Belediyeler Dergisi*, No.776, Aralık 2012, s.5 (İtalikler yazara aittir).

96 Edirne Belediyesi, AB ve Uluslararası İlişkiler Birimi yetkilileriyle yapılan mülakat, 25 Ocak 2016.

oluşturduğu Doboj belediyesinin, Türk Dünyası Belediyeler Birliği'ne (TDBB) üye olmasıdır.⁹⁷ TDBB üyelerinin çoğunluğu Müslüman ve/veya Türk kökenli halkların yaşadığı belediyelerdir. TDBB'nin Doboj ile Boşnak ve Hırvatların yoğun yaşadığı Bosna Hersek Federasyonu içerisinde bulunan Doboj Istok arasında savaş sırasında yıkılan köprüyü inşa edecek olması, Doboj'un üyeliğini teşvik etmiştir. Ancak hem kent halkı hem de Ortodoks kilisesi, belediyenin TDBB üyeliğinden çekilmesini talep ederek protesto eylemlerinde bulunmuştur. Belediye yönetimi, TDBB üyeliğinin ekonomik, siyasal ve kültürel amaçlarla yapıldığını belirtse de tepkilerden kurtulamamıştır.⁹⁸ Sonuçta, yerel tepkilerine rağmen üyelik devam etmektedir. Ancak bu örnek, aralarında tarihsel önyargılar bulunan ulusal aktörler arasında yakınlaşma olmadan, yerelin teknik kapsamda da olsa işbirliği yapmasının önünde dikenli bir yol olduğunun iyi bir emsalidir.

Tablo 1. Türkiye'nin ve Batılı Ülkelerin Yerel Diplomasisi: Karşılaştırma

	Batılı Ülkelerde Yerel Diplomasi	Türkiye'de Yerel Diplomasi
Yaygınlaştığı Dönem	II. Dünya Savaşı sonrası dönem	2000'ler
Temel Amaçlar	Kalkınma, kültürel, barış, insani yardım, temsil, markalaşma	Ekonomik kalkınma, kentleşme, insani yardım, kültürel
Yerel-Merkez İlişkisi	İşbirliği, rekabet, rekabetçi işbirliği	İşbirliği, rekabetçi işbirliği, merkezin söylemlerinin yeniden üretimi
Kurulan Uluslararası Örgütler	UCLG, CEMR, AK Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi	Yok

Kaynak: İlgili literatür ve mülakatlardan yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Öte yandan, dünya örneklerinde gördüğümüz barış inisiyatifleri, Türk yerel yönetimlerinde yaygın değildir, ancak istisnai bazı örnekler vardır. Örneğin çoğunluğu Ege bölgesinden bazı Yunan ve Türk kentlerinin belediye başkanları Seferihisar'da 2012'de Ege'de Kalıcı Barış İçin Yerel İnisiyatif Geliştirme Toplantısı düzenlemiştir. Yunanistan'ın büyük bir ekonomik kriz yaşadığı dönemde gerçekleştirilen bu toplantıda krizin çözümünde dayanışmanın önemi vurgulanmış ve de kalıcı barış için yerel işbirliğinin önemini altı çizilmiştir. Bu toplantıda dile getirilen Türkiye vatandaşları için Yunan adalarına vizesiz geçiş konusu, aynı yıl içinde uygulamaya konmuştur.⁹⁹ Önemli bir yerel inisiyatif olan bu toplantı düzenli hale getirilememiştir.

Öte yandan, bazı mülakatlarda yerelin barışa hizmet etmesi gerektiği de gündeme gelmiştir. Örneğin bir belediyedeki Dış İlişkiler Daire Başkanı'nın şu cümleleri önemlidir: "Savaşların çıkmaması için yerel yönetimlerin dış ilişkilerde söz sahibi olması lazım. Savaştan sonra yine yerel idareler kentleri inşa ediyor. Savaşı merkezi hükümetler çıkartıyor, yerel yönetimler sonra ülkeyi yeniden inşa ediyor. O yüzden, yerel yönetimlerin dış ilişkileri çok önemli."¹⁰⁰ Bu kapsamda bazı yerel yöneticiler, barışa odaklanmak yerine, merkezin savaş kararını alırken kendilerine danışmasının gerekliliği üzerinde durmaktadır. Örneğin bir belediye başkanının "Biz istiyoruz ki yerel yönetimler ülke yönetiminde de söz sahibi olsunlar" diye belirterek, ülkelerin savaş kararlarından en çok kentlerin

97 Bu konuya dikkatimi çektiği için Banja Luka Üniversitesi'nden Prof. Miloš Solaja'ya teşekkür ederim.

98 Elvira M. Jukic, "Turkish Ties Land Bosnian Serb Mayor in Hot Water", *Balkan Insight*, 24 Mart 2015, <http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnian-serb-parties-battle-over-cooperation-with-turkey> (Erişim Tarihi 8 Ekim 2016).

99 "Komşuda Vize Kolaylığı", http://www.dha.com.tr/komsuda-vize-kolayligi_317423.html (Erişim Tarihi 15 Ekim 2016).

100 İç Anadolu bölgesinde bir büyükşehir belediyesinde Dış İlişkiler Daire Başkanı'yla yapılan görüşme, 14 Ocak 2016.

etkilendiğini belirtmesi ve ülkelerin savaş kararı alırken yerel yöneticilerin de karar mekanizmasına katılması gerekliliğini ifade etmesi dikkat çekicidir.¹⁰¹ Dolayısıyla yerelde savaş/barış kararlarının en çok kendilerini etkilediği bilinci vardır, fakat bunun yerelin faaliyetlerine nasıl yansıtılacağı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.

Bir başka önemli konu da belediyelerin dış ilişkiler birimlerinde çalışan personelin önemli bir kısmının yeterli bir eğitim altyapısına sahip olmayışı, hatta bazılarının yabancı dil bilmemesidir. Bir başka ciddi mesele de yerel yönetimlerin dış ilişkilerini geliştirirken, herhangi bir planlama yapmamaları ve bunun sonucu olarak da performans değerlendirmesinin çoğunlukla gündeme gelmemesidir.¹⁰² Diğer belediyelerle kurulan ilişkilerin fayda/zarar analizinin yapılmaması, yerel diplomasi sürecinin çoğu zaman tarihsel nostalji odaklı ve kültürel ilişkiler temelinde ilerlemesini sağlamaktadır. Bu sorun, dış ilişkilerin sürekliliğinin sağlanması açısından sakıncalıdır.

Sonuç Yerine

Türk yerel yönetimlerinin dış ilişkileri ile küresel örnekler arasında üç temel konuda farklılıklar olduğu görülmektedir. İlki, belediyelerin dış ilişkilerinde görülen kültürel unsurların yoğunluğudur. İkincisi Türkiye’deki yerel birimlerin, merkezi yönetimin söylem ve pratiklerini tekrar üretmeleri; üçüncüsü ise barış konusundaki inisiyatiflerinin azlığıdır. Dolayısıyla, aşağıda da gösterileceği üzere özellikle Batı dünyasında merkezin dış politikasına yönelik denge ve kontrol oluşturma potansiyeline sahip, çoğu zaman onu tamamlayan ve farklı inisiyatifler geliştiren yerel dış politika örnekleri gelişirken, Türkiye’de merkezin dış politikasını yeniden üreten ve onu tamamlamaktan uzak bir dış ilişkiler ağı karşımıza çıkmaktadır. Sonuçta, merkezin zaten ilişkilerinin iyi olduğu ülkelerle yerelin temasları sayesinde bağlar daha da perçinlenmekte, hükümetin sorun yaşadığı ülkelerle ise merkezden gelen direktifler sonucu ya da yerelin kendi algılamaları nedeniyle belediyelerin de bağlantıları kopmaktadır. Örneğin hükümetin AB’yle ilişkileri yoğunken, belediyeler de AB projelerinde yer almak için adeta birbirleriyle yarışmakta, fakat Ankara-Brüksel ilişkileri soğuduğunda yerel yönetimler de hemen AB’den uzaklaşmaktadırlar.¹⁰³ Merkezi yönetimin yerelin dış ilişkilerini nasıl algıladığı konusunda en güzel örneklerden biri, Arap Baharı sürecinde yönetimin değişmesinin ardından Tunus’a yaptığı ziyarette dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın şu ifadesidir: “Zaten kardeşlik, şimdi belediyelerimiz de ayrıca kardeş oluyor.”¹⁰⁴ Bir başka deyişle, merkezin kardeşlik ilişkileri yerelin faaliyetleriyle perçinlenirken, yerelin olası tamamlayıcı rolü, merkezin ilişkilerinin sorunlu olduğu ya da henüz ilişkilerini kurumsallaştıramadığı yerlerle en azından halklar nezdinde temas kurmayı mümkün kılmamaktadır. Bir başka ifadeyle, Türkiye’de merkez-yerel etkileşiminde yukarıdan aşağıya yasal ve pratik hiyerarşi kuralları işlenmektedir.

Bu çalışma, Türkiye’de yerel yönetimlerin dış ilişkilerinin temel amaçlarını ve merkez-çevre ilişkisini küresel örneklerle karşılaştırma yaparak, literatüre katkı yapmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, önce yerelin uluslararası ilişkileriyle ilgili kavramlar ele alınmış, daha sonra küresel ampirik örnekler irdelenmiş ve ardından Türkiye’deki durum analiz edilmiştir.

101 “Nevşehir Belediye Başkanı Hasan Ünver ile Röportaj”, *UCLG-MEWA Newsletter*, No.10, Kış 2015, s.51.

102 Kocaeli örneğinde kardeş şehir ilişkilerinin başarılı olup olmadığını inceleyen bir çalışma için bkz. Arkam Oğrak, *Contribution of Transnational Cooperation between European Cities to Turkey’s Integration into the EU*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, 2012.

103 Marmara bölgesinde bir büyükşehir belediyesinde dış ilişkiler birimi yetkilisiyle yapılan mülakat, 29 Ocak 2016.

104 “Türkiye-Tunus Belediyeleri”, s.4.

Makalenin vardığı önemli sonuçlardan biri, Türkiye’de yerelin kendi bazı dinamikleri olmakla birlikte, büyük ölçüde merkezin söylemini yeniden ürettiğidir. Galtung’un bahsettiği mit ve travmaların ve kendine aşırı özgüven duymanın merkezi hükümetlere has olduğu durumu, Türkiye örneğinde geçerliliğini yitirmektedir. Zira ulusal travmaları, mitleri, aşırı özgüveni, beklentilerin kapasiteyi aşması durumu yerelin dış ilişkilerinde de kendini göstermektedir. Örneğin 2000’li yıllarda “stratejik konum”, “başkent”, “merkez”, tarihsel ve coğrafi istisnacılık gibi iktidar partisi tarafından kullanılan söylemler, sıklıkla muhalefet partilerinin yönettiği bazı belediyeler de dâhil olmak üzere, yerelde de tekrarlanmıştır.

Bir başka önemli nokta, küresel örneklerde geçmişten bugüne görülen, merkezin bir şekilde resmi ilişki kurmadığı ya da ilişkilerinin iyi olmadığı ülkelerle, yerel düzeyde temas sağlanarak ortaya çıkan yerel diplomasinin ikame edici özelliği Türkiye örneğinde sadece bazı istisnai örneklerde söz konusudur. Yerel birimler, zaten merkezi ilişkilerin iyi olduğu bölgelere kanalize olmakta, sorun yaşanan bölgeler ise yerelin de ilgi alanının dışında kalmaktadır. Öte yandan, belli bir konjonktürde kurulmuş ilişkilerde, merkez o ülkelerle sorun yaşadığında yerelin buralardaki temasları da sekteye uğramaktadır.

Çalışmanın vardığı üçüncü sonuç küreselde görülen barış inisiyatiflerinin Türkiye’de yerel düzeyde henüz mevcut olmadığıdır. Savaş/barış kararlarından en çok yerelin etkilendiği bilinci yer yer ortaya çıkmışsa da, barış yönünde inisiyatif alma bağlamında kendini gösteren bir yaklaşım yoktur.

Vurgulanması gereken önemli bir diğer nokta, 2000’lerde yoğunlaşan belediye dış ilişkiler birimlerinin yaşadığı iki temel sorundur. İlki personelle ilgilidir. Mülakat yapılan belediyelerin çoğunda uluslararası ilişkiler eğitimi görmemiş kişilerin görev yapması, bu birimlerin vizyonunu etkilemektedir. İkinci olarak yabancı dil sorunudur. Yeterince yabancı dile hakim olmayan personel uluslararası çalışmalarda zorluk çıkartmaktadır. Türkiye Belediyeler Birliği’nin bir yayınında yabancı dile yeterince hâkim olmayan personele internetteki tercüme motorlarını tavsiye etmesi,¹⁰⁵ durumun vahametini göstermektedir. Mülakatlarda da bazı belediyelerde dış ilişkiler personelinin yabancı dile hâkim olamamasının yarattığı sorunlar vurgulanmıştır. Bu duruma ilaveten, belediyelerin dış ilişkilerinin çoğu örnekte plansız programsız bir şekilde nostaljik duygularla belirlenmesi ve de performans değerlendirmelerinin yapılmaması, yerel diplomasinin potansiyelini gerçekleştirilebilmesinin önünde ciddi bir engeldir.

Türkiye’de yerel diplomasi konusunda hala yapılması gereken çok çalışma olduğu açıktır. Tek bir kente odaklanan spesifik kent diplomasisi çalışmaları veya yerel birimler-STK’lar ya da yerel birimler-iş dünyası ilişkileri henüz yeterince incelenmemiştir. Ancak 2000’li yıllarda küresel ölçekte gelişen bir alan olarak yerel diplomasinin Türkiye tarafından göz ardı edilemeyeceği de ortadadır.

105 Sultan Gündüz ve Sinan Özden, *Belediyeler İçin Uluslararası İşbirlikleri ve Kardeş Şehir Rehberi, Türkiye ve İspanya’daki Belediyeler Arasında İşbirliğinin Geliştirilmesi Projesi*, 2011, s.31.

Kaynakça

- AB Bakanlığı’ndan elektronik posta yoluyla alınan bilgi, 3 Kasım 2016.
- Acuto, Michele. *Global Cities, Governance and Diplomacy, The Urban Link*, Londra, Routledge, 2013.
- Aguirre, Inaki. “Making Sense of Paradiplomacy? An Intertextual Inquiry about a Concept in Search of a Definition”, Francisco Aldecoa ve Michael Keating (der.), *Paradiplomacy in Action. The Foreign Relations of Subnational Governments*, Londra, Frank Cass, 1999, s.185-209.
- “AK Parti Meclisi’nde 15 Temmuz İzleri”, *Özgür Kocaeli*, 2 Ekim 2016.
- Alger, Chadwick F. “The World Relations of Cities: Closing the Gap between Social Science Paradigms and Everyday Human Experience”, *International Studies Quarterly*, Cilt 34, No.4, 1990.
- Alper, Hülya ve Rüya Kebapçioğlu, “Nevşehir Belediye Başkanı Hasan Ünver İle Röportaj”, *UCLG/MEWA Newsletter*, Kış 2015.
- Balkanlar’da Bursa İzleri*, Bursa Büyükşehir Belediyesi.
- “Başbakan: ‘Batı Türkiye’nin Güçlenmesini İstemiyor’”, <http://www.trthaber.com/haber/turkiye/basbakan-bati-turkiyenin-guclenmesini-istemiyo-94476.html>, 21 Temmuz 2013 (Erişim Tarihi 17 Ekim 2016).
- “Başkan Altepe: Bursa ‘Türk Dünyası’nın da Başkenti Olacak”, <http://www.bursa.bel.tr/baskan-altepe---bursa--turk-dunyasi-nin-da-baskenti-olacak-/haber/22240/> (Erişim Tarihi 31 Ekim 2016).
- “Başkan Gökçek 24 Radyonun Ortak Yayınında”, <http://www.ankara.bel.tr/haberler/baskan-gokcek-23-radyonun-ortak-yayininda/#.WBrXPvmLTIU>, 28 Temmuz 2016 (Erişim Tarihi 10 Ekim 2016).
- Bursa’da Zaman*, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Ekim 2015, No 16.
- “Büyükşehir Belediyesi’nden Pakistan’a Yardım Seferberliği”, <https://www.ankara.bel.tr/haberler/bueyuekehir-belediyesinden-pakistana-yardm-seferberli/> (Erişim Tarihi 7 Ekim 2016)
- “Büyükşehir Ekibi Tokyo’da”, <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Haberler/Pages/Haber.aspx?NewsID=19232> (Erişim Tarihi 7 Ekim 2016)
- “Büyükşehir ‘İstanbul Merkezi Brüksel’ Bürosu açıldı”, <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Haberler/Pages/Haber.aspx?NewsID=15797> (Erişim Tarihi 20 Ekim 2016).
- Chabris, Christopher ve Daniel Simons. *The Invisible Gorilla, How Our Intuitions Deceive Us*, New York, Crown, 2010.
- “CHP Bosna Hersek’e Yardım Tırı Gönderiyor”, <http://www.milliyet.com.tr/chp-bosna-hersek-e-yardim-tir-i-siyaset/detay/1887274/default.htm>(Erişim Tarihi 7 Ekim 2016)
- Daoudov, Murat. *Yerel Dış Politikanın Temelleri*, İstanbul, Marmara Belediyeler Birliği, 2013.
- Davutoğlu, Ahmet. “Osmanlı Mirası ve Günümüzde Balkanlar’daki Müslüman Topluluklar” konferansı açılış konuşması, http://www.ius.edu.ba/dzsusko/Davutoglu_transcript_dzs.doc (Erişim Tarihi 1 Ekim 2010).
- Davutoğlu, Ahmet. *Medeniyetler ve Şehirler*, İstanbul, Küre, 2016.
- Davutoğlu, Ahmet. *Stratejik Derinlik*, İstanbul, Küre, 2001.
- “Dışişleri Bakanlığı ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arasında İşbirliği Protokolü”.
- Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu’nun Dışişleri ve Avrupa Birliği Bakanlıkları Antalya Temsilcilikleri Açılışında Yaptığı Konuşma, 21 Aralık 2014, Antalya”, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-disisleri-ve-avrupa-birligi-bakanliklari-antalya-temsilcilikleri-acilisinda-yaptigi.tr.mfa (Erişim Tarihi 25 Şubat 2016).
- Dışişleri Bakanlığı Yurtiçi İrtibat Büroları Yönetmeliği, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/10/20111013-5.htm> (Erişim Tarihi 6 Mart 2016).
- Drew, Trafton, Melissa L.-H.Vo, Jeremy M. Wolfe, “The Invisible Gorilla Strikes Again: Sustained Inattentive Blindness in Expert Observers”, *Psychological Science*, Cilt 24, No 9, 2013, s. 1848-1853.

- “Erdoğan: AB Süreci Stratejik Hedef”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/erdogan-ab-sureci-stratejik-hedef>, 9 Mayıs 2015 (Erişim Tarihi 22 Ekim 2016).
- Friedmann, John. “The World City Hypothesis”, *Development and Change*, Cilt 17, 1986, s.69-83.
- Friedmann, John. “Where We Stand: A Decade of World City Research”, Paul L. Knox and Peter J. Taylor (der.), *World Cities in a World System*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, s.20-47.
- Galtung, Johan. “Cities as Peace Factors/Actors/Workers”, <https://www.transcend.org/files/article111.html>, 22 Ekim 2003, (Erişim Tarihi 1 Mart 2016).
- Gutiérrez-Camps, Arnau. “Local Efforts and Global Impacts A City-Diplomacy Initiative on Decentralisation”, *Perspectives*, Cilt 21, No 2, 2013, s.51.
- Gül, Erhan ve Bora Çevik. 2013 Verileriyle Türkiye’de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması, https://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/ar_07_2015.pdf (Erişim Tarihi 1 Şubat 2016).
- Gültekin Punsmann, Burcu. “City Diplomacy and İstanbul”, *Turkish Review*, 1 August 2013, http://www.turkishreview.org/reports/city-diplomacy-and-istanbul_540566 (Erişim Tarihi 15 Ocak 2016).
- Gündüz, Sultan ve Sinan Özden. *Belediyeler İçin Uluslararası İşbirlikleri ve Kardeş Şehir Rehberi, Türkiye ve İspanya’daki Belediyeler Arasında İşbirliğinin Geliştirilmesi Projesi*, 2011.
- Holsti, Kal J. “National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy”, *International Studies Quarterly*, Cilt 3, No.4, 1970, s.233-309.
- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> (Erişim Tarihi 5 Mart 2016).
- <http://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/mevzuat-2013.pdf> (Erişim Tarihi 6 Mart 2016).
- <http://www.tbb.gov.tr/birligimiz/kurulus-ve-gorev/> (Erişim Tarihi 3 Mart 2016).
- http://www.theinvisiblegorilla.com/gorilla_experiment.html (Erişim Tarihi 20 Mart 2016).
- <http://www.uclg.org/en/organisation/about> (Erişim Tarihi 15 Şubat 2016).
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Dış İlişkiler Müdürlüğü, Elektronik posta yazışması, 8 Şubat 2016.
- “İstanbul “Kadına Şiddete Dur” Demek İçin Turuncuya Büründü”, *İstanbul Bülteni*, Kasım 2015, s.4.
- İzmit Tarihine Sahip Çıkıyor*, İzmit Belediyesi.
- “İzmit’ten Dünyaya Yayılan Hoşgörü”, *İzmit Tarihine Sahip Çıkıyor*, İzmit Belediyesi, s. 6.
- Jukic, Elvira M., “Turkish Ties Land Bosnian Serb Mayor in Hot Water”, *Balkan Insight*, 24 Mart 2015, <http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnian-serb-parties-battle-over-cooperation-with-turkey> (Erişim Tarihi 8 Ekim 2016)
- “Kardeş Şehirler”, *İller ve Belediyeler Dergisi*, No 776, Aralık 2012, s. 5.
- Kentler Diplomasisi*, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, s. 62.
- Keyman, E. Fuat-Berrin Koyuncu Lorasdağı, *Kentler, Anadolu’nun Dönüşümü, Türkiye’nin Geleceği*, İstanbul, Doğan Kitap, 2010.
- Kırklareli Kültür Rehberi. (yy., yy., t.y.)
- “Komşuda Vize Kolaylığı”, http://www.dha.com.tr/komsuda-vize-kolayligi_317423.html (Erişim Tarihi 15 Ekim 2016)
- Kuşku-Sönmez, Eda “Regional Cooperation in the Black Sea Basin: What Role for City Diplomacy?”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Cilt 14, No 4, 2014, s. 489-507.
- Malatya Büyükşehir Belediyesi, E-posta yanıtı, 2 Mart 2016.
- Mcmillan, Samuel Lucas, “Subnational Foreign Policy Actors: How and Why Governors Participate in US Foreign Policy”, *Foreign Policy Analysis*, Cilt 4, No 3, 2008, s. 232-237.
- “Nevşehir Belediye Başkanı Hasan Ünver ile Röportaj”, UCLG-MEWA Newsletter, No 10, Kış 2015, s. 51.
- Oğrak, Arkam, *Contribution of Transnational Cooperation between European Cities to Turkey’s Integration into the EU*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, 2012.

- Rosenau, James N., “Governance in the Twenty-First Century”, *Global Governance*, Vol. 1, 1995, s. 13-43.
- Siddique, Haroon, “Profile: Ken Livingstone”, *The Guardian*, 27 Eylül 2007, “Tarihi Kentler Birliği Edirne’de Toplandı”, Edirne Belediyesi web sayfası, <http://www.edirne.bel.tr/tarihi-kentler-birligi-edirne-de-toplandi/9991/> (Erişim tarihi 31 Ekim 2016)
- “Tarihi Kentler Birliği Edirne’de Toplandı”, Edirne Belediyesi web sayfası, <http://www.edirne.bel.tr/tarihi-kentler-birligi-edirne-de-toplandi/9991/> (Erişim tarihi 31 Ekim 2016)
- “Türkiye-Tunus Belediyeleri Kardeş Kent Protokolü Tunus’ta İmzalandı”, *İller ve Belediyeler Dergisi*, Mayıs-Haziran 2013, No 781-782, s. 4.
- UCLG MEWA Newsletter, No 9, Sonbahar 2015, s. 53.
- “Uluslararası Belediye İşbirlikleri ve Birliğimizin Rolü”, *İller ve Belediyeler Dergisi*, No 776, Aralık 201, s. 8.
- Uluslararası Ramazan Etkinlikleri*, Keçiören Belediyesi.
- Van der Pluijm Rogier with Jan Melissen, *City Diplomacy: The Expanding Role of Cities in International Politics*, *Clingendael*, Netherlands Institute of International Relations, 2007.
- World Urbanization Prospects, 2014 Revision, Highlights*, UN, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, <https://esa.un.org/unpd/wup/Publications/Files/WUP2014-Highlights.pdf> (Erişim Tarihi 6 Ekim 2016)

Mülakatlar

- Adalet ve Kalkınma Partisi, Genel Merkez, Ankara, 2 Mart 2016, 8 Mart 2016
- Adapazarı Belediyesi, 29 Ocak 2016
- Ankara Büyükşehir Belediyesi, 14 Ocak 2016
- Bayrampaşa Belediyesi, 28 Ocak 2016
- Bursa Büyükşehir Belediyesi, 27 Ocak 2016
- BUSMEK, 27 Ocak 2016
- Çankaya Belediyesi, 13 Ocak 2016
- Dışişleri Bakanlığı, Ankara, 19 Ocak, 20 Ocak 2016, 7 Mart 2016
- Edirne Belediyesi, 25 Ocak 2016
- İzmit Belediyesi, 29 Ocak 2016
- Keçiören Belediyesi, 4 Mart 2016
- Kırklareli Belediyesi, 26 Ocak 2016
- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 29 Ocak 2016
- Lefkoşa Türk Belediyesi, 6 Eylül 2016
- Marmara Belediyeler Birliği, 28 Ocak 2016
- Nilüfer Belediyesi, 27 Ocak 2016
- Osmangazi Belediyesi, 27 Ocak 2016
- Pursaklar Belediyesi, 15 Ocak 2016
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi, 29 Ocak 2016
- Serdivan Belediyesi, 29 Ocak 2016
- Süleymanpaşa Belediyesi, 26 Ocak 2016
- Tekirdağ Belediyesi, 26 Ocak 2016
- Türkiye Belediyeler Birliği, 22 Ocak 2016